

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกัน

การวิเคราะห์สัญญาณเตือนภัยจากงบกระแสเงินสดเพื่อประเมินความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมแนวคิดทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

1. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 1.1 มาตรฐานการบัญชีเกี่ยวกับงบกระแสเงินสด
  - 1.2 แนวทางการวิเคราะห์งบกระแสเงินสด
  - 1.3 แนวคิดกระแสเงินสดลดภาระ
  - 1.4 สัญญาณเตือนภัยจากงบกระแสเงินสด
  - 1.5 การประเมินความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี
  - 1.6 อัตราส่วนทางการเงินที่ใช้ในการสอบบัญชี
2. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณภาพกำไรและความเสี่ยงในการสอบบัญชี

2.1. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 มาตรฐานการบัญชีเกี่ยวกับงบกระแสเงินสด

มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 25 เรื่อง งบกระแสเงินสด ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์หลักของงบกระแสเงินสดไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า งบกระแสเงินสดจัดทำขึ้นเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสเงินสดรับและจ่ายที่เกิดขึ้นในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชีโดยจำแนกกระแสเงินสดที่เกิดขึ้นในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชีออกเป็นกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน กิจกรรมลงทุน และกิจกรรมจัดหาเงิน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ลงทุน ผู้เป็นเจ้าของ และผู้ใช้งบการเงินโดยทั่วไปในการประเมินสิ่งต่อไปนี้

1. ความสามารถของกิจการในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดสุทธิในอนาคตที่เป็นบวก
2. ความสามารถของกิจการในการจ่ายคืนหนี้และเงินปันผลและความจำเป็นที่กิจการจะต้องอาศัยแหล่งเงินทุนจากแหล่งภายนอก
3. เหตุผลที่ทำให้กำไรสุทธิแตกต่างไปจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน

4. ผลกระทบที่มีต่อฐานะการเงินของกิจการของรายการที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนและการจัดหาเงินโดยไม่คำนึงว่ารายการนั้นจะมีการรับและจ่ายจริงเป็นเงินสดหรือไม่เป็นเงินสดในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชี

งบกระแสเงินสดถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถประเมินการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์สุทธิของกิจการ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางการเงิน ตลอดจนความสามารถในการบริหารจำนวนเงินและระยะเวลาของกระแสเงินสดเพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโอกาสและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น งบกระแสเงินสดเกิดจากการผสมผสานแนวคิดงบกระแสเงินทุน (Funds Statement) และการตัดสินใจทางการเงิน (Financial Decisions) เข้าด้วยกันซึ่งสามารถจำแนกการเปลี่ยนแปลงในเงินสดในระหว่างงวดตามการตัดสินใจทางการเงินได้ดังนี้

1. กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน¹ (Cash Flows from Operating Activities)

กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน หมายถึง กระแสเงินสดที่เกิดจากกิจกรรมหลักที่ก่อให้เกิดรายได้ของกิจการหรือจากกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่กิจกรรมลงทุนหรือกิจกรรมจัดหาเงิน กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานจึงมักเป็นผลมาจากรายการต่างๆ และเหตุการณ์อื่นที่เกิดขึ้นในการคำนวณกำไรสุทธิแต่ไม่รวมถึงกำไรหรือขาดทุนจากการขายสินทรัพย์ถาวรซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกระแสเงินสดจากการลงทุน กระแสเงินสดจากการทำงานจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ความสามารถของกิจการในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดที่เพียงพอเพื่อชำระหนี้กู้ยืม เพื่อการดำเนินงานของกิจการ เพื่อจ่ายเงินปันผล และเพื่อการลงทุนใหม่ๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาการจัดหาเงินจากแหล่งภายนอก

ในกรณีของธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงิน ตัวอย่างของกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานได้แก่

1. เงินสดรับจากค่าขายสินค้าและบริการ
2. เงินสดรับจากการขายลดลูกหนี้ (อยู่ตลอดโดยปกติ)
3. เงินสดรับจากรายได้ค่าสิทธิ ค่าธรรมเนียม ค่านายหน้า และรายได้อื่น
4. เงินสดจ่ายค่าซื้อสินค้าและบริการ
5. เงินสดจ่ายให้เจ้าหนี้เป็นค่าซื้อสินค้า
6. เงินสดจ่ายให้พนักงานเป็นค่าใช้จ่ายเรียกว่าเงินเดือน
7. เงินสดจ่ายตามสัญญาเช่าดำเนินงาน (Operating Lease)
8. เงินสดที่เกิดจากการซื้อและขายหลักทรัพย์เพื่อค้า (ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสินค้าคงเหลือที่ซื้อมาเพื่อขายต่อออกไปใหม่)

¹ วรศักดิ์ ทุมมานนท์. การจัดทำงบกระแสเงินสด งบกระแสเงินสดรวม (กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมนิติ เพรส จำกัด, 2545), หน้า 27.

9. ดอกเบี้ยรับและเงินปันผลรับ (อาจจัดเป็นกระแสเงินสดจากกิจกรรมลงทุนสำหรับกิจการที่มีใช้สถาบันการเงิน เนื่องจากเป็นผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุน)

10. ดอกเบี้ยจ่าย (อาจจัดเป็นกระแสเงินสดจากกิจกรรมจัดหาเงินสำหรับกิจการที่ไม่ใช่สถาบันการเงินเนื่องจากเป็นต้นทุนของการจัดหาทรัพยากรการเงิน)

11. เงินปันผลจ่าย (อาจจัดเป็นกิจกรรมจัดหาเงิน เนื่องจากเป็นต้นทุนของการจัดหาทรัพยากรการเงิน)

12. กระแสเงินสดจ่ายเพื่อซื้อหรือผลิตสินทรัพย์ที่มีอายุการใช้งานระยะยาวเพื่อวัตถุประสงค์ในการให้เช่าในช่วงระยะสั้นแล้วขาย เป็นต้น

กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานจึงเป็นเครื่องชี้ว่าในรอบระยะเวลาบัญชีที่ผ่านมา

1. หากการดำเนินงานมีกำไรจริง ทำไมกิจการจึงขาดเงินสดหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง

2. ทำไมการดำเนินงานจึงประสบการขาดทุน ทั้งๆ ที่กิจการก่อให้เกิดเงินสดรับจากการ

ดำเนินงานมหาศาล

2. กระแสเงินสดจากกิจกรรมลงทุน² (Cash Flows from Investing Activities)

กระแสเงินสดจากกิจกรรมลงทุน หมายถึง กระแสเงินสดที่เกิดจากซื้อและจำหน่ายสินทรัพย์ระยะยาวและเงินลงทุนอื่นของกิจการซึ่งไม่รวมอยู่ในรายการเทียบเท่าเงินสด กระแสเงินสดดังกล่าวแสดงถึงรายจ่ายที่กิจการได้จ่ายไปเพื่อซื้อสินทรัพย์ต่างๆ ที่ก่อให้เกิดรายได้และกระแสเงินสดรับในอนาคต

ในกรณีของธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงิน ตัวอย่างของกระแสเงินสดจากกิจกรรมลงทุนได้แก่

1. เงินฝากประจำและตัวสัญญาใช้เงินซึ่งแสดงรวมอยู่ในเงินลงทุนระยะสั้นและมีอายุเกิน 3 เดือน

2. เงินฝากประจำและออมทรัพย์ที่ติดภาระค้ำประกัน เช่น ภาระค้ำประกันอันเกิดจากสัญญาสินเชื่อที่ทำไว้กับผู้จัดหาและขายอุปกรณ์ให้แก่บริษัทเพื่อนำมาติดตั้งตามโครงการ ภาระค้ำประกันอันเกิดจากสัญญาสินเชื่อกับกลุ่มสถาบันการเงินต่างๆ เพื่อใช้ในการชำระหนี้ค่าติดตั้งและค่าใช้จ่ายในโครงการ เป็นต้น

3. เงินสดจ่ายเพื่อซื้อที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ ที่ดินรอการพัฒนา สินทรัพย์ไม่มีตัวตน และสินทรัพย์ระยะยาวอื่น

4. เงินสดที่ได้รับจากการขายที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ สินทรัพย์ไม่มีตัวตน และสินทรัพย์ระยะยาวอื่น

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 28

5. เงินสดที่ใช้ในการพัฒนาที่เกี่ยวข้องที่สร้างขึ้นเป็นต้นทุนของสินทรัพย์ซึ่งรวมถึงที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ที่สร้างขึ้นเองด้วย
6. เงินสดที่จ่ายเพื่อซื้อหุ้นของกิจการอื่นที่มีได้ถือไว้เพื่อการค้า ทั้งนี้รวมถึงเงินล่วงหน้า ค่าหุ้นที่จอง (เช่น เงินลงทุนทั่วไป เงินลงทุนประเภทเพื่อขาย เงินลงทุนในบริษัทร่วมและบริษัทย่อย)
7. เงินสดที่ได้รับจากการขายหุ้นของกิจการอื่นที่มีได้ถือไว้เพื่อการค้า (เช่น เงินลงทุนทั่วไป เงินลงทุนประเภทเพื่อขาย เงินลงทุนในบริษัทร่วมและบริษัทย่อย)
8. เงินสดที่จ่ายเพื่อซื้อส่วนได้เสียในกิจการร่วมค้า
9. เงินสดที่ได้รับจากการขายส่วนได้เสียในกิจการร่วมค้า
10. เงินสดที่จ่ายเพื่อซื้อตราสารหนี้ของกิจการอื่น (เช่น เงินลงทุนในตราสารหนี้ประเภทเพื่อขาย เงินลงทุนในตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด)
11. เงินสดที่ได้รับจากการขายตราสารหนี้ของกิจการอื่น (เช่น เงินลงทุนในตราสารหนี้ประเภทเพื่อขายเงินลงทุนในตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด)
12. เงินสดที่จ่ายเป็นเงินล่วงหน้าเพื่อลูกค้าและเงินให้กู้ยืมแก่บุคคลอื่น (ยกเว้นเงินให้กู้ยืมแก่กรรมการและบำเหน็จกรรมการ ให้ถือเป็นกิจกรรมดำเนินงาน)
13. เงินสดที่ได้รับชำระคืนจากเงินล่วงหน้าเพื่อลูกค้าและเงินให้กู้ยืมแก่บุคคลอื่น (ยกเว้นเงินสดที่ได้รับชำระคืนจากเงินให้กู้ยืมกรรมการและบำเหน็จกรรมการ)
14. เงินสดที่จ่ายเพื่อซื้อตราสารล่วงหน้า สัญญาซื้อเงินตราล่วงหน้า สัญญาให้สิทธิการเลือกซื้อและสัญญาแลกเปลี่ยน (ยกเว้นสัญญาที่ถือไว้เพื่อวัตถุประสงค์การซื้อขายหรือค้าขาย หรือเป็นเงินสดที่จ่ายไปซึ่งเป็นกิจกรรมจัดหาเงิน)
15. เงินสดที่ได้รับจากการขายตราสารล่วงหน้า สัญญาซื้อเงินตราล่วงหน้า สัญญาให้สิทธิการเลือกซื้อ และสัญญาแลกเปลี่ยน (ยกเว้นสัญญาที่ถือไว้เพื่อวัตถุประสงค์การซื้อขาย หรือเป็นเงินสดที่ได้รับมาซึ่งเป็นกิจกรรมจัดหาเงิน)
16. ดอกเบี้ยและเงินปันผลรับ (แนวทางที่อาจเลือกปฏิบัติสำหรับกิจการที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน)
17. เงินฝาก (ประจำ) ที่ใช้เป็นหลักประกันแก่ธนาคารในการออกหนังสือค้ำประกันและใช้เป็นหลักประกันหนี้เงินกู้ของพนักงานหรือกิจการที่มีต่อธนาคาร

กระแสเงินสดจากกิจกรรมลงทุนจึงเป็นเครื่องชี้ว่าในรอบระยะเวลาบัญชีที่ผ่านมา

1. กิจการมีรายจ่ายฝ่ายทุน (Capital Expenditures) เพื่อการปรับปรุง ต่อเติม หรือเปลี่ยนแทนอุปกรณ์หรือจำหน่ายโรงงานที่ไม่อยู่ในสภาพใช้งานได้หรือเก่าล้าสมัยบ้างหรือไม่
2. กิจการมีการลงทุนระยะยาวหรือจัดหาสินทรัพย์อื่นๆ ที่จะก่อให้เกิดรายได้และกระแสเงินสดรับกลับคืนมาในอนาคตบ้างหรือไม่
3. กิจการมีการจำหน่ายสินทรัพย์ระยะยาวที่ไม่ได้ใช้งาน เช่น ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์บ้างหรือไม่เป็นจำนวนเงินเท่าไร

3. กระแสเงินสดจากกิจกรรมจัดหาเงิน³ (Cash Flows from Financing Activities)

กระแสเงินสดจากกิจกรรมจัดหาเงิน หมายถึง กระแสเงินสดที่เกิดจากก่อกำเนิดขึ้นทั้งระยะสั้นและระยะยาวและกระแสเงินสดที่ได้รับจากการลงทุนโดยเจ้าของกิจการหรือจากกิจกรรมอื่นใดที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในขนาดและโครงสร้างของส่วนของผู้ถือหุ้นและส่วนของการกู้ยืมของกิจการ กระแสเงินสดดังกล่าวเป็นประโยชน์ในการคาดคะเนโครงสร้างของส่วนของผู้ถือหุ้นและส่วนของการกู้ยืมของกิจการ ซึ่งจะช่วยให้สามารถคาดคะเนสิทธิเรียกร้องในกระแสเงินสดในอนาคตของผู้ให้เงินทุนแก่กิจการ

ในกรณีของธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงิน ตัวอย่างของกระแสเงินสดจากกิจกรรมจัดหาเงินได้แก่

1. เงินสดที่ได้รับจากการออกพันธบัตรหุ้นกู้ เงินกู้ยืม ตัวเงิน หุ้นกู้ การจ้างงและเงินกู้ยืมระยะสั้นหรือระยะยาว
2. เงินสดที่จ่ายชำระเงินกู้ยืม
3. เงินสดที่จ่ายชำระค่าซื้อสินทรัพย์ถาวรจากต่างประเทศที่ทำทรัสต์รีซีทไว้กับทางธนาคาร
4. เงินสดที่ได้รับจากการออกหุ้นทุนหรือหลักทรัพย์หุ้นทุนอื่น
5. เงินสดที่จ่ายแก่ผู้เป็นเจ้าของเพื่อซื้อหรือไถ่ถอนหุ้นทุนของกิจการนั้น
6. เงินสดที่ผู้เช่าจ่ายเพื่อลดจำนวนหนี้สินซึ่งเกิดขึ้นจากสัญญาเช่าที่มีลักษณะเป็นสัญญาเช่าการเงิน (Financial Lease)
7. เงินปันผลจ่าย (อาจจำแนกเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อช่วยผู้ใช้งบการเงินในการพิจารณาความสามารถของกิจการที่จะจ่ายเงินปันผลออกไปจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน)

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29

กระแสเงินสดจากกิจกรรมจัดหาเงินเป็นเครื่องชี้ว่าในรอบระยะเวลาบัญชีที่ผ่านมา

1. กิจการมีการจัดหาเงิน โดยการก่อหนี้และ/หรือโดยการเพิ่มทุนบ้างหรือไม่ เป็นจำนวนเงินเท่าไร

2. กิจการมีการชำระหนี้สินระยะยาวหรือซื้อหลักทรัพย์หุ้นทุน/หุ้นกู้คืนบ้างหรือไม่

4. รายการที่มีใช้เงินสด

มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 25 กำหนดให้กิจการเปิดเผยรายการที่มีใช้เงินสด (Non-Cash Transaction) โดยแสดงต่อท้ายงบกระแสเงินสดหรือแสดงไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ตัวอย่างเช่น

1. การซื้อสินทรัพย์โดยการก่อหนี้สินโดยตรงหรือโดยการทำสัญญาเช่าชนิดการเงิน (Finance Lease) เช่น การซื้อรถยนต์โดยการเช่าซื้อตามสัญญา การซื้อที่ดินโดยการผ่อนชำระตามสัญญา เป็นต้น

2. การซื้อกิจการโดยการออกหุ้นทุน

3. การรับโอนสินทรัพย์เพื่อชำระหนี้ เช่น การรับโอนที่ดินจากกรรมการเพื่อชำระหนี้ เป็นต้น

4. การแปลงสภาพหนี้และ/หรือหุ้นบุริมสิทธิไปเป็นหุ้นสามัญ เช่น การโอนดอกเบี้ยค้างจ่ายไปเป็นหุ้นสามัญเนื่องจากการแปลงสภาพหนี้ตามสัญญา การโอนหุ้นกู้แปลงสภาพไปเป็นหุ้นสามัญเนื่องจากการแปลงสภาพหนี้ตามสัญญา เป็นต้น

5. การแปลงสภาพหนี้สินระยะสั้นไปเป็นหนี้สินระยะยาว เช่น การโอนดอกเบี้ยค้างจ่ายไปเป็นหนี้สินระยะยาวเนื่องจากการแปลงสภาพหนี้ตามสัญญา การโอนเงินกู้ยืมสถาบันการเงินไปเป็นหนี้สินระยะยาวเนื่องจากการแปลงสภาพหนี้ตามสัญญา เป็นต้น

6. การจ่ายหุ้นปันผล (Stock Dividend)

7. การแสดงรายการที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ด้วยราคาที่ตีใหม่ ตามแนวทางที่อาจเลือกปฏิบัติซึ่งระบุไว้ในมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 32 เรื่อง ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์

2.1.2 แนวทางการวิเคราะห์งบกระแสเงินสด⁴

งบกระแสเงินสดจัดจำแนกกระแสเงินสดที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละรอบระยะเวลาบัญชี ออกเป็น 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมการดำเนินงาน กิจกรรมลงทุน และกิจกรรมจัดหาเงิน แม้ว่ากระแสเงินสดจากการลงทุนและการจัดหาเงินจะถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของงบกระแสเงินสดก็ตาม แหล่งที่มาของกระแสเงินสดที่ผู้วิเคราะห์งบการเงินจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษคือกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน ในการวิเคราะห์อัตราส่วนจากงบกระแสเงินสด ผู้วิเคราะห์จะต้องระวังผลกระทบของรายการผิดปกติ เช่น รายการที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ไม่ปกติ การดำเนินงานที่ยกเลิกไปหรือรายการพิเศษอื่นๆที่รวมอยู่ในการคำนวณกระแสเงินสดจากการดำเนินงานด้วย เนื่องจากรวมอยู่ในการคำนวณกระแสเงินสดที่เกี่ยวข้องกับรายการผิดปกติเหล่านี้ไว้ในการคำนวณอัตราส่วน อาจทำให้กระแสเงินสดที่เกี่ยวข้องกับรายการผิดปกติเหล่านี้ไว้ในการคำนวณอัตราส่วนอาจทำให้กระแสเงินสดจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (Continuing cash flows) บิดเบือนไปและทำให้ผู้ใช้งบการเงินเข้าใจคลาดเคลื่อน ปัญหาในทำนองเดียวกันนี้ยังอาจเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้วิเคราะห์ไม่ได้ตัดรายการที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว (One-time transaction) ออกจากการคำนวณกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่จะไปใช้ในการคำนวณอัตราส่วนทางการเงิน

เนื่องจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงานและกำไรจากการดำเนินงานมีความคล้ายคลึงกัน ในแง่ที่ว่าอาจรวมทั้งรายการต่างๆทั้งที่เป็นรายการปกติและไม่ปกติเข้าไว้ด้วยกัน ในการคำนวณอัตราส่วนจากงบกระแสเงินสดที่จะกล่าวถึงต่อไป กระแสเงินสดจากการดำเนินงานจะหมายถึงกระแสเงินสดที่เกิดจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องหรือกระแสเงินสดจากการดำเนินงานตามปกติเท่านั้น

2.1.2.1 การประเมินความสามารถในการชำระหนี้และสภาพคล่อง (Solvency and liquidity)

วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 25 เรื่องงบกระแสเงินสดคือการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินในการประเมินความสามารถของกิจการในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดที่เพียงพอต่อการจ่ายชำระหนี้กู้ยืม เพื่อจ่ายเงินปันผล และเพื่อการลงทุนใหม่ๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาการจัดหาเงินจากแหล่งภายนอก การวิเคราะห์งบกระแสเงินสดจึงมุ่งเน้นไปที่การพิจารณาว่ากิจการมีความสามารถที่จะก่อให้เกิดกระแสเงินสดที่เพียงพอต่อการที่จะชำระภาระผูกพันต่างๆ เหล่านี้เพียงใด อัตราส่วนทางการเงินที่นำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ความเพียงพอ

⁴ วรศักดิ์ ทุมมานนท์. งบกระแสเงินสด งบกระแสเงินสดรวม (กรุงเทพฯ : บริษัท ไอโอเน็ค อินเตอร์เทรด รีซอสเซส จำกัด , 2542).

ขอสินเชื่อ (Sufficiency ratios) จึงประกอบด้วยอัตราส่วนวัดความสามารถในการจ่ายภาระผูกพันต่างๆ (Cash coverage) อันได้แก่

1. อัตราส่วนวัดความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย (เท่า)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงานก่อนหักดอกเบี้ยจ่ายและภาษีเงินได้}}{\text{เงินสดที่จ่ายเป็นค่าดอกเบี้ยระหว่างปี}}$$

อัตราส่วนนี้ควรใช้ร่วมกันไปกับอัตราส่วนความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ยที่คำนวณขึ้นจากกำไรและดอกเบี้ยจ่ายตามเกณฑ์สิทธิ (กำไรก่อนหักดอกเบี้ยจ่ายและภาษีเงินได้/ดอกเบี้ยจ่าย) อัตราส่วนนี้จะช่วยให้ทราบว่ากิจการมีความสามารถในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่เพียงพอต่อการจ่ายชำระดอกเบี้ยในระหว่างปีก็เท่าตัว อัตราส่วนนี้เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์อ้างอิงของอุตสาหกรรมจะเป็นตัวบ่งบอกสภาพคล่องและความสามารถของกิจการในการจ่ายดอกเบี้ยตามข้อผูกพันที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาเงินกู้ นอกจากนี้ยังช่วยให้ทราบได้ว่ากระแสเงินสดจากการดำเนินงานจะสามารถลดลงไปต่ำสุดได้ถึงระดับใดที่จะไม่ทำให้กิจการมีความเสี่ยงต่อการผิดนัดชำระดอกเบี้ย

ตราส่วนดั้งเดิมที่ใช้ในการวัดความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ยมักจะคำนวณขึ้นจากกำไรก่อนหักดอกเบี้ยจ่ายและภาษีเงินได้หารด้วยดอกเบี้ยจ่ายซึ่งล้วนแต่เป็นตัวเลขที่อิงอยู่กับเกณฑ์สิทธิ กำไรก่อนหักดอกเบี้ยและภาษีเงินได้ที่นำมาใช้ในการคำนวณอัตราส่วนดังกล่าวได้รวมรายการที่มีใช้เงินสดไว้หลายรายการ เช่น ค่าเสื่อมราคา ค่าตัดจำหน่ายต่างๆ หนี้สงสัยจะสูญ ขาดทุนจากสินค้าล้าสมัย ขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ยังไม่เกิดขึ้นจริง กำไรหรือขาดทุนจากการขายสินทรัพย์ ทำให้อัตราส่วนที่คำนวณขึ้นไม่สามารถบ่งบอกถึงความสามารถที่แท้จริงของกิจการในการจ่ายดอกเบี้ย จึงมีข้อเสนอแนะว่าอัตราส่วนวัดความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ยที่ดีควรจะคำนวณขึ้นจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงานก่อนหักดอกเบี้ยจ่ายและภาษีเงินได้หารด้วยดอกเบี้ยจ่ายเป็นเงินสดระหว่างปี

มาตรฐานการบัญชีไทยฉบับที่ 25 เรื่องงบกระแสเงินสดได้กำหนดให้กิจการเปิดเผยจำนวนเงินของดอกเบี้ยและภาษีเงินได้ที่จ่ายทั้งหมดในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชีในงบกระแสเงินสดไม่ว่าจะเป็นจำนวนที่ถือเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนหรือการตั้งขึ้นเป็นต้นทุนของสินทรัพย์ ข้อกำหนดเช่นนี้ช่วยให้การคำนวณอัตราส่วนข้างต้นทำได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามข้อมูลเกี่ยวกับดอกเบี้ยที่กิจการได้จ่ายเป็นเงินสดในระหว่างปีตามที่ปรากฏในตัวงบกระแสเงินสดหรือในหมายเหตุประกอบงบกระแสเงินสดมักไม่ใช่จำนวนที่ถูกต้องที่จะนำไปใช้ในการคำนวณ เนื่องจากหลายกิจการมักจะแสดงกระแสเงินสดที่จ่ายเป็นค่าดอกเบี้ยในระหว่างปีเป็นยอดสุทธิจากจำนวนที่ตั้งขึ้นเป็นต้นทุนของสินทรัพย์ ทำให้กระแสเงินสดจ่ายระหว่างปีเป็นค่าดอกเบี้ยที่จะนำไปใช้ในการแทน

ค่าในอัตราส่วนข้างต้นต่ำกว่าความเป็นจริงและค่าที่คำนวณได้สูงเกินกว่าความเป็นจริง จึงจำเป็นต้องพิจารณาข้อมูลเปิดเผยเพิ่มเติมที่แสดงต่อท้ายงบกระแสเงินสดด้วยความระมัดระวังและพิจารณารายการปรับปรุงอื่นๆด้วย

2. อัตราส่วนวัดความสามารถในการจ่ายคืนหนี้ (เท่า)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน} - \text{เงินปันผลจ่าย}}{\text{หนี้สิน}}$$

ความสามารถของกิจการในการดำรงอยู่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ยที่ถึงกำหนดชำระเท่านั้นแต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการจ่ายเงินต้นเมื่อครบกำหนดด้วย

3. อัตราส่วนวัดความสามารถในการจ่ายเงินปันผล (เท่า)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน} - \text{เงินปันผลหุ้นบุริมสิทธิ} - \text{เงินปันผลจ่ายให้กับผู้ถือหุ้นส่วนน้อย}}{\text{เงินปันผลจ่าย (หุ้นสามัญ)}}$$

อัตราส่วนนี้เป็นตัววัดความสามารถของกิจการในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่จะนำไปจ่ายเป็นเงินปันผลให้กับผู้ถือหุ้น อัตราส่วนนี้สามารถนำไปใช้ในการประเมินความสามารถของกิจการในการจ่ายเงินปันผลให้กับผู้ถือหุ้นทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิหรือผู้ถือหุ้นสามัญ หรือวัดความสามารถในการจ่ายเงินปันผลให้กับผู้ถือหุ้นสามัญเพียงอย่างเดียวก็ได้

ความสามารถในการจ่ายเงินปันผลควรพิจารณาว่าหากกิจการไม่มีนโยบายจ่ายเงินปันผลอย่างต่อเนื่องก็ควรใช้ยอดเงินปันผลที่จ่ายจริงตามที่รายงานไว้ในงบกระแสเงินสดเป็นตัวหาร แต่ถ้ากิจการมีนโยบายที่จะจ่ายเงินปันผลอย่างสม่ำเสมอ ก็ควรใช้จำนวนเงินปันผลที่ประกาศจ่ายในงวดปัจจุบันแทนเงินปันผลที่จ่ายจริง

4. อัตราส่วนวัดความสามารถในการลงทุนในสินทรัพย์ฝ่ายทุนรายจ่ายลงทุนในสินทรัพย์ฝ่ายทุน (เท่า)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน} - \text{เงินปันผลจ่ายรวม}}{\text{เงินสดจ่ายเพื่อซื้อสินทรัพย์ฝ่ายทุน}}$$

ความได้เปรียบทางการแข่งขันขึ้นอยู่กับความสามารถของกิจการในการจัดหาสินทรัพย์ฝ่ายทุนให้เพียงพอต่อการดำเนินงาน กิจการควรจะมีสามารถในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานไม่ใช้เพื่อเพียงพอต่อการชำระคืนดอกเบี้ยและเงินต้นเท่านั้นแต่จะต้องให้เพียงพอต่อการลงทุนใหม่ๆด้วย

มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 25 เรื่องงบกระแสเงินสดกำหนดให้กิจการแยกเปิดเผยข้อมูลของกระแสเงินสดที่เกิดจากกิจกรรมลงทุนที่มีนัยสำคัญออกจากกัน เช่น แยกแสดงเงินสดจ่ายเพื่อซื้อที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ออกจากเงินสดที่ได้รับจากการขายที่ดิน อาคารและอุปกรณ์

อัตราส่วนนี้เป็นตัววัดว่ากิจการยังคงมีความสามารถในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่เพียงพอต่อการที่จะนำไปใช้ในการซื้อสินทรัพย์ฝ่ายทุนหรือไม่เพียงใด

5. ความเพียงพอของกระแสเงินสด (เท่า)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน}}{\text{หนี้สินระยะยาวที่ครบกำหนดชำระในระหว่างปี+เงินปันผลจ่าย+เงินสดจ่ายเพื่อซื้อสินทรัพย์ฝ่ายทุน}}$$

หนี้สินระยะยาวที่ครบกำหนดชำระในระหว่างปี+เงินปันผลจ่าย+เงินสดจ่ายเพื่อซื้อสินทรัพย์ฝ่ายทุน

อัตราส่วนนี้เป็นตัวบ่งบอกความสามารถของกิจการในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดที่เพียงพอต่อการจ่ายชำระหนี้ การจ่ายเงินปันผลและการลงทุนใหม่ๆ ค่าที่เกินกว่า 1 ขึ้นไปติดต่อกันหลายๆงวดจะเป็นตัวสะท้อนถึงความสามารถของกิจการที่น่าพึงพอใจในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดที่เพียงพอต่อการจ่ายชำระภาระผูกพันต่างๆ ของกิจการ

2.1.2.2 การประเมินคุณภาพกำไร (Quality of earnings)

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งของการที่มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 25 เรื่องงบกระแสเงินสดกำหนดให้กิจการจัดทำงบกระแสเงินสดก็คืองบกระแสเงินสดช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างกำไรที่คำนวณขึ้นตามเกณฑ์สิทธิกับกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง การทราบสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างเช่นนั้นขึ้นจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์สามารถประเมินคุณภาพกำไรของกิจการได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากกระแสเงินสดที่คำนวณขึ้นจะมีความน่าเชื่อถือและความเที่ยงธรรมมากกว่ากำไร(ขาดทุน)ที่คำนวณขึ้นตามเกณฑ์สิทธิ เพราะเป็นวิธีที่ได้ตัดผลกระทบที่เกิดจากการใช้วิธีการบัญชีที่แตกต่างกันสำหรับรายการและเหตุการณ์ เดียวกันออกไป ในขณะที่การวัดผลการดำเนินงานในรูปกำไรจำเป็นต้องอาศัยดุลยพินิจเกี่ยวกับการตั้งเป็นรายการค้างรับ/ค้างจ่าย/รายการรับล่วงหน้า/จ่ายล่วงหน้า การปันส่วนและการกำหนดมูลค่าของรายการต่างๆ อัตราส่วนที่จะนำมาใช้ในการวัดคุณภาพกำไรมีดังนี้

1. คุณภาพของค่าขาย (เท่า) (Quality of sales)

$$= \frac{\text{เงินสดรับจากการขาย}}{\text{ค่าขาย}}$$

2. คุณภาพกำไร (เท่า) (Quality of earnings)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงานก่อนหักดอกเบี้ยจ่ายและภาษีเงินได้}}{\text{กำไรก่อนหักดอกเบี้ยจ่าย ภาษีเงินได้ ค่าเสื่อมราคาและค่าตัดจำหน่ายต่างๆ(ตลอดจนรายการที่มีใช้เงินสดอื่นๆ)}}$$

กำไรก่อนหักดอกเบี้ยจ่าย ภาษีเงินได้ ค่าเสื่อมราคาและค่าตัดจำหน่ายต่างๆ(ตลอดจนรายการที่มีใช้เงินสดอื่นๆ)

วัตถุประสงค์ของอัตราส่วนวัดคุณภาพกำไร คือ การให้ข้อมูลที่เป็นตัวบ่งบอกถึงความแตกต่างระหว่างกระแสเงินสดจากการดำเนินงานกับกำไรที่ได้รายงานไว้ในงบกำไรขาดทุน ซึ่งจะ

พบว่ากำไรที่รายงานไว้ในงบกำไรขาดทุนจะรวมรายการที่มีใช้เงินสดซึ่งทำให้เกิดความแตกต่าง
 อย่างเป็นสาระสำคัญระหว่างกระแสเงินสดจากการดำเนินงานและกำไรสุทธิที่นำมาเปรียบเทียบ

หากผลของการวิเคราะห์อัตราส่วนบ่งชี้ว่ากระแสเงินสดจากการดำเนินงานมีความแตกต่าง
 ไปจากกำไรอย่างเห็นได้ชัด(เช่น อัตราส่วนคุณภาพกำไรไม่มีเครื่องหมายลบ) ก็จะเป็นสัญญาณเตือน
 ภัยให้กับผู้วิเคราะห์ที่จะต้องทำการค้นหาสาเหตุของความผิดปกตินั้นต่อไป ตัวอย่างเช่น รายได้ที่ยัง
 ไม่เกิดขึ้นจริง หรือรายได้ที่ยังเรียกเก็บเงินไม่ได้ยอมทำให้บัญชีลูกหนี้การค้าที่ปรากฏในงบดุลมี
 ยอดเพิ่มขึ้น ในทำนองเดียวกันรายจ่ายที่กิจการได้จ่ายล่วงหน้าก่อนที่ประโยชน์จากรายจ่ายนั้นจะ
 เกิดขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายล่วงหน้า สิ้นค้าคงเหลือ ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์) ย่อมทำให้บัญชีค่าใช้จ่าย
 ล่วงหน้า สิ้นค้าคงเหลือ ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ มียอดเพิ่มขึ้น ทั้งสองกรณีที่จะกล่าวมาจะส่งผลให้
 กำไรสุทธิสูงกว่ากระแสเงินสดจากการดำเนินงานเป็นจำนวนเท่ากับการเพิ่มขึ้นในบัญชีต่างๆ
 เหล่านั้นในงบดุล ในทางกลับกันรายได้ที่เก็บจากลูกค้าล่วงหน้าก่อนที่กระบวนการให้บริการจะ
 เสร็จสิ้นยอมทำให้บัญชีรายได้รับล่วงหน้าในงบดุลเพิ่มขึ้น ในขณะที่ค่าใช้จ่ายที่รับรู้ในงบกำไร
 ขาดทุนก่อนที่การชำระเงินจะเกิดขึ้นยอมทำให้หนี้สินหมุนเวียนในงบดุลเพิ่มขึ้นในรูปค่าใช้จ่ายค้าง
 จ่าย ในกรณีนี้กระแสเงินสดจากการดำเนินงานจะสูงกว่ากำไรสุทธิไปเป็นจำนวนเท่ากับการเพิ่มขึ้น
 ในบัญชีหนี้สินที่เกี่ยวข้อง

กระแสเงินสดจากการดำเนินงานติดลบในขณะที่กำไรสุทธิเป็นบวกจึงเป็นสัญญาณเตือนภัย
 ที่ผู้วิเคราะห์จะต้องทำการค้นหาสาเหตุต่อไปว่ามีการตกแต่งตัวเลขกำไรเพื่อสร้างภาพลักษณ์ผลการ
 ดำเนินงานหรือไม่ กล่าวคือกิจการอาจมีการรับรู้รายได้เร็วกว่าที่ควรจะเป็น หรือมีการตั้งพัก
 ค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนบางรายการไว้เป็นค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชี หรือแสดงสินทรัพย์ไว้ในมูลค่าที่สูง
 เกินกว่ามูลค่าคาดว่าจะได้รับประโยชน์ เช่นพยายามหลบเลี่ยงการตัดค่าเสื่อมราคา หรือหลบเลี่ยง
 การบันทึกการด้อยค่าของสินทรัพย์ การกระทำดังกล่าวยอมส่งผลให้กำไรสุทธิสูงขึ้น แต่ไม่ทำให้
 กระแสเงินสดจากการดำเนินงานเพิ่มขึ้น และในเวลาต่อมาหากสินทรัพย์เหล่านี้ไม่ก่อให้เกิด
 ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจหรือไม่สามารถเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสดได้จริง กิจการก็จะต้องทำการตัด
 จำหน่ายค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชีหรือสินทรัพย์เหล่านั้นเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนในงวดถัดมา
 การวิเคราะห์คุณภาพกำไร โดยใช้อัตราส่วนข้างต้นจึงช่วยให้ผู้วิเคราะห์มองเห็นว่าการที่
 กิจการมีกระแสเงินสดจากการดำเนินงานติดลบอาจเป็นสัญญาณว่ากำไรไม่มีคุณภาพและเป็นตัว
 บ่งชี้ว่าอาจจะมีการตัดจ่ายค่าใช้จ่ายเข้าสู่งบกำไรขาดทุนเพิ่มขึ้นตามมาในงวดถัดไปอย่างไรก็ตาม
 อัตราส่วนดังกล่าวเป็นเพียงตัววัดคุณภาพกำไรอย่างคร่าวๆ และจะต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง
 ตัวอย่างเช่น ในช่วงที่กิจการกำลังเติบโต กิจการอาจทำกำไรได้มหาศาลติดต่อกันหลายปี แต่กระแส
 เงินสดที่ทำได้จากการดำเนินงานก็ยังไม่เพียงพอที่จะชดเชยกระแสเงินสดที่ไหลออกไปในการ

ดำเนินงาน ในกรณีเช่นนี้กระแสเงินสดจากการดำเนินงานติดลบในขณะที่กำไรเป็นบวกก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องตามมาด้วยผลขาดทุนหรือการตัดจ่ายค่าใช้จ่ายที่มากขึ้นในงวดถัดมาเสมอไป ในทางตรงข้ามกิจการที่อยู่ในช่วงถดถอยจะยังคงสามารถก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่เป็นบวกต่อไปได้แม้ว่ากำไรจะเริ่มลดลงก็ตามอันเป็นผลมาจากการที่กิจการยังคงต้องทำการตัดค่าเสื่อมราคาซึ่งอาจจะมีจำนวนมหาศาลต่อไปหรือเงินทุนหมุนเวียนมีการเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสดมากขึ้น ในกรณีเช่นนี้กระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่เป็นบวกอาจตามมาด้วยผลขาดทุนและรายการตัดจ่ายเข้าสู่บกำไรขาดทุนในเวลาต่อมา

2.1.2.3 การวัดผลตอบแทนที่เป็นเงินสด (Cash flow returns)

ข้อมูลจากงบกระแสเงินสดยังนำไปสู่การสร้างอัตราส่วนอื่นๆ เพื่อสะท้อนผลตอบแทนจากการใช้สินทรัพย์เนื่องจากประสิทธิภาพในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดของกิจการจะเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับความสามารถในการทำกำไรและผลตอบแทนที่กิจการจะต้องจ่ายให้แก่ผู้ลงทุน กระแสเงินสดในอดีตจึงเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถของกิจการในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดในอนาคต อัตราผลตอบแทนที่เป็นเงินสดต่อสินทรัพย์รวมสามารถคำนวณขึ้นในลักษณะเดียวกันกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมที่คำนวณขึ้นตามเกณฑ์สิทธิ

1. อัตราส่วนกระแสเงินสดต่อค่าขาย (ร้อยละ) (Cash flow to sales)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน} * 100}{\text{ค่าขาย}}$$

อัตราส่วนนี้เป็นตัววัดสัดส่วนของค่าขายที่สามารถเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสดจากการดำเนินงาน เมื่อกาลเวลาผ่านไปอัตราส่วนนี้ควรมีค่าใกล้เคียงอัตราผลตอบแทนต่อค่าขาย (Return on sales)

2. อัตราผลตอบแทนที่เป็นเงินสดต่อสินทรัพย์ (ร้อยละ) (Cash return on assets)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงานก่อนหักดอกเบี้ยจ่ายและภาษีเงินได้} * 100}{\text{สินทรัพย์รวมถัวเฉลี่ย}}$$

อัตราส่วนนี้สามารถเทียบเคียงได้กับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมที่คำนวณขึ้นจากกำไรตามเกณฑ์สิทธิซึ่งผู้วิเคราะห์มักจะมองว่าเป็นอัตราส่วนสำคัญที่ใช้ในการวัดความสามารถในการทำกำไรของกิจการ อย่างไรก็ตามความสามารถในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานยังถือเป็นตัววัดความสำเร็จของการลงทุนในสินทรัพย์ได้ด้วยเช่นกัน ยิ่งกิจการสามารถสร้างผลตอบแทนกลับมาในรูปเงินสดได้มากเท่าไร ก็จะช่วยให้กิจการสามารถลงทุนต่อในอนาคตได้มากขึ้นเท่านั้น

2.1.3 แนวคิดกระแสเงินสดปลอดภาระ⁵ (Free cash flows)

กระแสเงินสดจากการดำเนินงานถือเป็นตัววัดการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินโดยรวมของกิจการที่สำคัญตัวหนึ่ง โดยหลักการแล้วกิจการควรจะก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่เป็นบวกอย่างต่อเนื่อง เมื่อไรก็ตามที่กระแสเงินสดจากการดำเนินงานติดลบ ก็เท่ากับเป็นการบีบบังคับให้กิจการต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งภายนอก เพิ่มทุน หรือขายสินทรัพย์บางรายการเพื่อให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้ หากกระแสเงินสดจากการดำเนินงานติดลบยืดเยื้อเป็นระยะเวลายาวนานติดต่อกัน ก็จะเป็นสัญญาณเตือนภัยว่ากิจการอาจล้มละลายได้ในที่สุด

ในการวิเคราะห์กระแสเงินสดยังมีแนวคิดหนึ่งที่ถีกแนวไปจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่ใช้เป็นฐานในการคำนวณอัตราส่วนทางการเงินหลายอัตราส่วนที่ได้ยกมาข้างต้น แนวคิดนี้เรียกว่าแนวคิดกระแสเงินสดปลอดภาระ (Free cash flow concept) กระแสเงินสดปลอดภาระหมายถึงกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่เหลืออยู่ที่กิจการจะสามารถนำไปใช้จ่ายตามดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร (Discretionary uses) ภายหลังจากหักรายจ่ายที่จำเป็นทั้งหมดที่เป็นตัวเงินสด (Required cash outlays) แนวคิดนี้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในบรรดาหมุนักวิเคราะห์และในวรรณกรรมทางการเงินเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินมูลค่าของกิจการ รายการต่างๆที่นำมาใช้ในการคำนวณกระแสเงินสดปลอดภาระจะมีพร้อมอยู่แล้วในงบกระแสเงินสด อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินิยามของกระแสเงินสดปลอดภาระค่อนข้างที่จะแตกต่างกันไปอย่างกว้างขวางทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้วิเคราะห์ให้นิยามของรายจ่ายที่จำเป็น (Required uses) และรายจ่ายที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร (Discretionary uses) ไว้อย่างไร

นิยามพื้นฐานของกระแสเงินสดปลอดภาระที่ผู้วิเคราะห์ส่วนใหญ่มักจะนำมาใช้ก็คือกระแสเงินสดจากการดำเนินงานหักด้วยรายจ่ายฝ่ายทุนที่จำเป็นต่อการคงไว้ซึ่งขีดความสามารถในการผลิตในปัจจุบัน (Present productive capacity) สำหรับรายจ่ายที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของฝ่ายบริหารจะหมายถึงรายจ่ายฝ่ายทุนและการเข้าซื้อกิจการเพื่อรองรับการเติบโต (Growth-oriented capital expenditures and acquisitions) การชำระหนี้สิน การซื้อหุ้นทุนกลับคืน และการจ่ายเงินปันผล ยิ่งกระแสเงินสดปลอดภาระของกิจการสูงเท่าไร สุขภาพทางการเงินก็ยิ่งดีเท่านั้น เนื่องจากกิจการจะมีเงินสดจากการดำเนินงานคงเหลือพอที่จะขยายการดำเนินงาน จ่ายชำระหนี้ และจ่ายเงินปันผล

นิยามข้างต้นจะใช้ได้ผลก็ต่อเมื่อค่าเสื่อมราคาที่เกิดขึ้นตามราคาทุนในอดีตของสินทรัพย์เป็นตัววัดการใช้งานของสินทรัพย์ที่ดี ซึ่งหมายความว่ากระแสเงินสดปลอดภาระจะมีค่าเท่ากับกระแสเงินสดจากการดำเนินงานหักด้วยค่าเสื่อมราคาสำหรับงวดนั้นๆ อย่างไรก็ตามค่าเสื่อมราคา

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

คำนวณขึ้นจากราคาทุนในอดีตของสินทรัพย์มักเกิดจากการใช้ดุลยพินิจเข้าช่วยในการประมาณอายุใช้งานและรูปแบบการใช้งาน การที่จะวัดต้นทุนการเปลี่ยนทดแทนขีดความสามารถในการผลิตได้อย่างเหมาะสมคงจะเป็นแค่เพียงความบังเอิญมากกว่า ดังนั้นจึงมีผู้เสนอแนะว่าให้ใช้จำนวนรายจ่ายฝ่ายทุนทั้งหมดไปเพื่อคงไว้ซึ่งกำลังผลิตในปัจจุบันเป็นตัวแทนของค่าเสื่อมราคา ทั้งนี้ไม่รวมถึงรายจ่ายฝ่ายทุนเพื่อการเปลี่ยนทดแทนและเพื่อรองรับการเติบโตออกจากกันทำได้ยาก ด้วยเหตุนี้รายจ่ายฝ่ายทุนทั้งหมดไม่ว่าจะเพื่อเปลี่ยนทดแทนหรือเพื่อรองรับการเติบโตจึงมักนำไปหักออกจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงานเพื่อคำนวณกระแสเงินสดปลอดภาระ

การหักรายจ่ายฝ่ายทุนทั้งหมดออกจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงานเพื่อคำนวณกระแสเงินสดปลอดภาระทำให้นิยามของกระแสเงินสดปลอดภาระใกล้เคียงกับกระแสเงินสดปลอดภาระที่ใช้ในแบบจำลองสำหรับการประเมินมูลค่ากิจการเหล่านี้จะพบว่ากระแสเงินสดปลอดภาระหมายถึงกระแสเงินสดจากการดำเนินงานหักด้วยรายจ่ายฝ่ายทุนเพื่อเปลี่ยนทดแทนกำลังการผลิตที่มีอยู่ในปัจจุบันและรายจ่ายฝ่ายทุนที่จำเป็นต่อการลงทุนในทางเลือกต่างๆเพื่อรองรับการเติบโต ทางเลือกต่างๆเพื่อรองรับการเติบโตในที่นี้หมายถึงทางเลือกต่างๆที่ช่วยให้กิจการสามารถทำกำไรได้ในอัตราที่สูงกว่าที่เป็นอยู่โดยปกติ อย่างไรก็ตามแบบจำลองที่ใช้สำหรับการประเมินมูลค่ากิจการอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผู้วิเคราะห์ที่ต้องการจะวิเคราะห์กระแสเงินสดปลอดภาระที่จะตกเป็นของผู้อถือหุ้นเท่านั้น ในกรณีแรก รายจ่ายที่จำเป็นจะไม่รวมถึงดอกเบี้ยและการจ่ายชำระคืนหนี้ แต่ในกรณีหลัง รายจ่ายที่จำเป็นจะรวมถึงดอกเบี้ยและการจ่ายชำระคืนหนี้ ดังนั้น หากต้องการวิเคราะห์กระแสเงินสดปลอดภาระที่จะตกเป็นของกิจการ ผู้วิเคราะห์จึงไม่ควรใช้ตัวเลขกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่คำนวณขึ้นตามแนวทางที่มาตราฐานการบัญชีกำหนด เนื่องจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงานจะรวมเงินสดที่จ่ายเป็นค่าดอกเบี้ยระหว่างปีไว้ในการคำนวณในการนี้ผู้วิเคราะห์จึงจำเป็นต้องดัดแปลงกระแสเงินสดที่จัดทำขึ้นตามแนวทางที่กำหนดไว้ตามมาตรฐานการบัญชีเสียใหม่เพื่อให้อยู่ในรูปแบบที่จะช่วยให้ผู้วิเคราะห์เข้าใจถึงกระแสเงินสดจากการดำเนินงานได้ดียิ่งขึ้น โดยการ

1. จัดจำแนกกระแสเงินสดที่จ่ายระหว่างปีเป็นค่าดอกเบี้ย(สุทธิจากภาษีเงินได้)ซึ่งรวมอยู่ในการคำนวณกระแสเงินสดจากการดำเนินงานไปสู่กระแสเงินสดจากการจัดหาเงิน ซึ่งจะช่วยให้การเปรียบเทียบความสามารถในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานระหว่างกิจการที่มีโครงสร้างทางการเงินที่แตกต่างกันทำได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิเคราะห์ควรจะแยกดอกเบี้ยรับ(ใน ส่วนที่เกิดจากการลงทุนหรือการให้กู้ยืม) และเงินปันผลรับออกจากกิจกรรมดำเนินงานไปสู่กิจกรรมลงทุนเนื่องจากกระแสเงินสดที่เกี่ยวข้องกับรายการเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

แต่เกิดขึ้นจากการลงทุน อย่างไรก็ตามหากรายการเหล่านี้มีจำนวนเงินที่ไม่เป็นสาระสำคัญ ก็ไม่จำเป็นต้องแยกรายการเหล่านี้ออกจากกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน

2. แยกจ่ายฝ่ายลงทุนออกจากกระแสเงินสดอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน โดยทั่วไป กิจกรรมลงทุนจะประกอบด้วย

เงินลงทุนในหลักทรัพย์ในความต้องการของตลาด (เงินลงทุนระยะสั้น) ซึ่งถือเป็นหลักทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง การเปลี่ยนแปลงในเงินลงทุนระยะสั้นถือว่าเป็นผลมาจากการตัดสินใจทางการลงทุนเพื่อหาผลตอบแทนในระยะสั้นมากกว่าที่จะเป็นผลมาจากการตัดสินใจทางด้านรายจ่ายฝ่ายลงทุน ดังนั้นรายการดังกล่าวให้แยกออกจากรายจ่ายฝ่ายลงทุนในการคำนวณกระแสเงินสดตลอดภาวะ

รายจ่ายเพื่อการซื้อกิจการหรือการลงทุนในบริษัทในเครือซึ่งขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร ให้ถือเป็นกิจกรรมลงทุนที่แยกจากรายจ่ายฝ่ายลงทุน ในทำนองเดียวกันเงินสดที่ได้รับจากการจำหน่ายสินทรัพย์จะเป็นตัวสะท้อนถึงการตัดสินใจของฝ่ายบริหารเพื่อตัดทอนการดำเนินงานบางส่วนที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่กิจการและนำเงินที่ได้จากการตัดทอนการดำเนินงานบางส่วนนั้นไปใช้ลงทุนในทางเลือกอื่น รายการดังกล่าวให้แยกออกจากรายจ่ายฝ่ายลงทุนเช่นกัน

รายจ่ายเพื่อซื้อสินทรัพย์ถาวร เช่น ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำมาใช้ในการคำนวณกระแสเงินสดตลอดภาวะ

3. ประมาณกระแสเงินสดที่เกี่ยวข้องกับรายการที่เกิดขึ้นไม่บ่อยครั้งกระแสเงินสดจากการดำเนินงานอาจบิดเบือนไปเพราะผู้วิเคราะห์ไม่ได้ทำการแยกการไม่ปกติออกจากการคำนวณ เช่น กระแสเงินสดอันเกิดจากการนำลูกหนี้ไปขายลด รายได้หรือรายจ่ายอันเกิดจากการชนะหรือแพ้คดีตามคำตัดสินของศาล รายรับบางรายการซึ่งโดยปกติกิจการจะได้รับชำระในช่วงปลายเดือน ธันวาคม แต่กลับไปได้รับชำระในตอนต้นเดือนมกราคมของปีถัดไป เป็นต้น

4. รายงานกระแสเงินสดตลอดภาวะ ดังแสดงในตารางภาพที่ 2-1

ตารางภาพที่ 2-1 งบกระแสเงินสดเพื่อการวิเคราะห์ตามแนวคิดกระแสเงินสดลดภาระ

บริษัท...		
งบกระแสเงินสดเพื่อการวิเคราะห์ตามแนวคิดกระแสเงินสดลดภาระ		
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ ...		
กระแสเงินสดสุทธิจากกิจกรรมดำเนินงานก่อนดอกเบี้ยจ่ายและภาษีเงินได้		xx
<u>หัก</u> ภาษีเงินได้(เงินสดจ่าย)		(xx)
กระแสเงินสดสุทธิจากกิจกรรมดำเนินงานก่อนดอกเบี้ยจ่าย		xx
<u>หัก</u> รายจ่ายลงทุนเพื่อการเปลี่ยนแปลงแทน		(xx)
กระแสเงินสดลดภาระ		xx
<u>หัก</u> ดอกเบี้ยจ่าย(เงินสดจ่าย)	(xx)	
<u>หัก</u> เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้ยืมระยะสั้น(ลดลง)	(xx)	
<u>หัก</u> ตัวสัญญาใช้เงินจากสถาบันการเงิน(ลดลง)	(xx)	
<u>หัก</u> เงินกู้ยืมระยะยาว(ลดลง)	(xx)	(xx)
กระแสเงินสดที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร		xx
<u>หัก</u> รายจ่ายลงทุนเพื่อขยายกิจการ(เพิ่มขึ้น)ลดลงสุทธิ	(xx)	
<u>หัก</u> เงินให้กู้ยืมระยะสั้น(เพิ่มขึ้น)ลดลงสุทธิ	(xx)	
<u>หัก</u> เงินลงทุนระยะสั้น(เพิ่มขึ้น)ลดลงสุทธิ	(xx)	
<u>หัก</u> เงินให้กู้ยืมระยะยาว(เพิ่มขึ้น)ลดลงสุทธิ	(xx)	
<u>หัก</u> เงินลงทุนระยะยาว(เพิ่มขึ้น)ลดลงสุทธิ	(xx)	
<u>หัก</u> เงินปันผลจ่าย	(xx)	(xx)
กระแสเงินสดก่อนการจัดหาเงิน		xx
<u>บวก</u> เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้ยืมระยะสั้น(เพิ่มขึ้น)	xx	
<u>บวก</u> ตัวสัญญาใช้เงินจากสถาบันการเงิน(เพิ่มขึ้น)	xx	
<u>บวก</u> เงินกู้ยืมระยะยาว(เพิ่มขึ้น)	xx	
<u>บวก</u> รับเงินจากการเพิ่มทุน	xx	xx

เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสดเพิ่มขึ้น(ลดลง)สุทธิ	xx
เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสดต้นปี	xx
เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสดสิ้นปี	xx

2.1.4 สัญญาเตือนภัยจากกระแสเงินสด⁶

เหตุการณ์ที่บอกให้ทราบว่าธุรกิจอาจกำลังประสบปัญหาทางด้านกระแสเงินสด ได้แก่

1. อัตราการเติบโตของลูกหนี้การค้าหรือสินค้าคงเหลือสูงกว่าอัตราการเติบโตของยอดขาย
2. เจ้าหนี้การค้าเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าสินค้าคงเหลือที่เพิ่มขึ้น
3. หนี้สินหมุนเวียนเติบโตในอัตราที่เร็วกว่าการเติบโตของยอดขาย
4. กระแสเงินสดจากการดำเนินงานติดลบติดต่อกันหลายๆงวดซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการขาดทุนจากการดำเนินงานหรือการเพิ่มขึ้นในทุนหมุนเวียนที่เป็นสาระสำคัญ
5. รายจ่ายลงทุนในสินทรัพย์ถาวรปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าการลดลงในรายจ่ายลงทุนจะช่วยให้กิจการมีเงินสดสำรองไว้ใช้ในระยะสั้นก็ตาม แต่ก็ยังเป็นสัญญาณบ่งบอกว่ายอดขายกำไร และกระแสเงินสดในอนาคตของกิจการก็น่าจะลดลงตาม

6. การจ่ายเงินปันผลลดลงหรือการงดการจ่ายเงินปันผล แม้ว่าการลดลงหรือการงดการจ่ายเงินปันผลจะช่วยให้กิจการสามารถรักษาเงินสดไว้ได้ในระยะสั้นก็ตาม ผู้ถือหุ้นก็มักจะมองการเปลี่ยนแปลงนโยบายการจ่ายเงินปันผลเช่นนี้ไปในทางลบเกี่ยวกับอนาคตของบริษัท

แม้ว่าสัญญาณต่างๆ ที่กล่าวมาในตัวของมันเองจะไม่ได้เป็นตัวยืนยันปัญหาทางด้านกระแสเงินสดที่ถือเป็นข้อสรุปที่ชัดเจน แต่การที่สัญญาณดังกล่าวปรากฏขึ้น ผู้วิเคราะห์ก็ควรที่จะขอให้ฝ่ายจัดการของบริษัททำการชี้แจงเพื่อพิจารณาว่าปัญหาทางด้านกระแสเงินสดกำลังเกิดขึ้นกับกิจการที่กำลังวิเคราะห์หรือไม่

2.1.5 การประเมินความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี

ความเสี่ยง⁷ คือ โอกาสที่สิ่งไม่พึงปรารถนาอาจเกิดขึ้นได้จนอาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ตัวอย่างเช่น ความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจ หมายถึง โอกาสที่สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอาจเกิดขึ้นได้ ในการประกอบธุรกิจให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ กิจการต่างๆ ต้องเผชิญกับความเสี่ยงซึ่งอาจเกิดมาจากกิจกรรมในด้านต่างๆ เช่น การผลิต การเงิน การตลาด ที่ไม่ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ โดยปกติผู้บริหารจะกำหนดระดับความเสี่ยงให้อยู่ในขอบเขตที่จะพึงรับได้

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 165

⁷ อุณากร พงษ์ธาดา และสุวัจชัย เมฆะอำนวยชัย, “การประเมินความเสี่ยงและสาระสำคัญในการตรวจสอบ”. เอกสารประกอบการเตรียมตัวเป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (2546) : 3.

และจะสร้างระบบบัญชีและระบบการควบคุมขึ้นมาเพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งจะเป็นการลดความเสี่ยงในผลเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับกิจการได้

ในการสอบบัญชีก็เช่นกัน ผู้สอบบัญชีต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการตรวจสอบและความเสี่ยงในการปฏิบัติงานวิชาชีพสอบบัญชีซึ่งหมายความถึงโอกาสที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่องบการเงินผิดพลาดอันเป็นผลจากการปฏิบัติงานตรวจสอบซึ่งอาจทำให้ไม่พบความไม่ถูกต้องของรายการและข้อมูลที่มีสาระสำคัญของรายการที่มีผลโดยรวมต่องบการเงิน หรือการแสดงความเห็นต่องบการเงินผิดพลาดอันเนื่องมาจากมีข้อจำกัดบางประการ เกี่ยวกับระบบการควบคุมภายในของกิจการและข้อจำกัดเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบที่ผู้สอบบัญชีใช้วิธีการเลือกตัวอย่างขึ้นมาทดสอบเท่านั้น

โดยปกติแล้วผู้สอบบัญชีจะรับรู้ว่ามีความเสี่ยงเกิดขึ้นและจะจัดการกับความเสี่ยงในลักษณะที่เหมาะสม ความเสี่ยงที่ผู้สอบบัญชีมักจะพบบ่อยๆ มักจะวัดค่ายากและมักจะต้องอาศัยความระมัดระวังและรอบคอบในการจัดการกับความเสี่ยงเหล่านั้นอย่างเหมาะสมยกตัวอย่างเช่น หากผู้สอบบัญชีพิจารณาแล้วพบว่า อุตสาหกรรมที่กิจการนั้นประกอบอยู่จะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างมาก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อในเรื่องของความล้ำสมัยของสินค้าคงเหลือ ความสามารถในการเก็บเงินจากลูกหนี้และอาจหมายถึงรวมถึงความสามารถของกิจการที่จะดำเนินธุรกิจต่อเนื่องได้ ความเสี่ยงต่างๆ ดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปฏิบัติงานตรวจสอบให้ได้คุณภาพดีเยี่ยมด้วย

ความเสี่ยงในการตรวจสอบ หมายถึง ความเสี่ยงที่ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นอย่างไม่เหมาะสม เมื่องบการเงินแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ ความเสี่ยงในการตรวจสอบมีองค์ประกอบสามส่วน ได้แก่ ความเสี่ยงจากความผิดพลาดอย่างมีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ ความเสี่ยงจากการควบคุม และความเสี่ยงจากการตรวจสอบ

ความเสี่ยงจากความผิดพลาดอย่างมีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ หมายถึง โอกาสที่ยอดคงเหลือของบัญชีหรือประเภทของรายการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงซึ่งอาจมีสาระสำคัญในแต่ละรายการ หรือมีสาระสำคัญเมื่อรวมกับการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงในยอดคงเหลืออื่นหรือประเภทของรายการอื่น โดยไม่คำนึงถึงการควบคุมภายใน

ความเสี่ยงจากการควบคุม หมายถึง ความเสี่ยงที่ระบบบัญชีหรือระบบการควบคุมภายในไม่สามารถป้องกันหรือตรวจพบการแสดงผลข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริง และแก้ไขได้อย่างทันเวลาการแสดงผลข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอาจเกิดในยอดคงเหลือของบัญชีหรือประเภทของรายการและอาจมีสาระสำคัญเมื่อรวมกับการแสดงผลข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงในยอดคงเหลืออื่นหรือประเภทของรายการอื่น

ความเสี่ยงจากการตรวจสอบ หมายถึง ความเสี่ยงที่วิธีการตรวจสอบเนื้อหาสาระที่ผู้สอบบัญชีใช้จะไม่สามารถตรวจพบการแสดงผลข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในยอดคงเหลือของบัญชีและประเภทของรายการ โดยการแสดงผลข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงนั้นอาจมีสาระสำคัญในแต่ละรายการหรือมีสาระสำคัญเมื่อรวมกับการแสดงผลข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงในยอดคงเหลืออื่นหรือประเภทของรายการอื่น

ความเสี่ยงประเภทต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นอาจมีความต่อเนื่องเป็นระยะเวลาเกินกว่า 1 รอบระยะเวลาบัญชี

2.1.5.1 แนวคิดในการประเมินความเสี่ยง⁸

ผู้สอบบัญชีย่อมตระหนักดีว่าในการตรวจสอบนั้นมีความเสี่ยง และจะต้องมีวิธีการจัดการที่เหมาะสมกับความเสี่ยงเหล่านั้น ดังนั้นผู้สอบบัญชีต้องวางแผนการตรวจสอบ เพื่อให้ความเสี่ยงในการสอบบัญชีอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (acceptable audit risk) เนื่องจากผู้สอบบัญชีไม่สามารถลดความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่เรียกว่า zero risk ได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้สอบบัญชีไม่อาจจะกำจัดความเสี่ยงให้หมดไปได้ ดังนั้น ผู้สอบบัญชีต้องวางแผนการตรวจสอบ เพื่อให้ความเสี่ยงของการสอบบัญชีดำรงอยู่ในระดับต่ำที่สุดเท่าที่ยอมรับได้ ผู้สอบบัญชีจะต้องพิจารณาว่าจะจำกัดความเสี่ยงที่เกิดจากการตรวจสอบไม่พบข้อผิดพลาดที่มีสาระสำคัญอยู่ในระดับใดที่จะให้ผลเป็นที่น่าพอใจที่จะแสดงความเห็นต่องบการเงินได้ ความเสี่ยงบางประเภทนั้นยากที่จะประเมิน และผู้ประเมินต้องใช้ความระมัดระวังในการจัดการกับความเสี่ยง ตัวอย่างเช่น ลักษณะธุรกิจของลูกค้าที่ต้องผันแปรกับเทคโนโลยี จะมีความเสี่ยงที่เกิดจากการที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนี้อาจจะส่งผลถึงความถูกต้องของบัญชีสินค้าคงเหลือในเรื่องมูลค่าของสินค้าคงเหลือ และความจำเป็นในการตั้งสำรองเพื่อสินค้าล้าสมัยรวมทั้งความสามารถในการชำระหนี้ของลูกค้าและอาจส่งผลถึงความสามารถในการดำรงอยู่ของกิจการด้วย เป็นต้น

2.1.5.2 ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี (Audit Risk)

ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี หมายถึง ความเสี่ยงที่งบการเงินมีข้อผิดพลาดหรือสิ่งผิดพลาดที่มีสาระสำคัญและผู้สอบบัญชีไม่ได้ตรวจพบแม้ว่างานสอบบัญชีจะเสร็จสมบูรณ์แล้วก็ตาม ความเสี่ยงในการไม่พบข้อผิดพลาดซึ่งไม่ได้มีการป้องกันหรือไม่สามารถค้นพบโดยระบบการควบคุมภายในของลูกค้า หรือไม่ได้ถูกค้นพบโดยวิธีการตรวจสอบตามมาตรฐานการสอบบัญชี ข้อผิดพลาดหรือข้อผิดพลาดที่มีสาระสำคัญอาจเป็นผลจากการใช้หลักการบัญชีที่ผิดการบิดเบือนความจริงของข้อมูล หรือการแสดงผลการผิดพลาด เป็นต้น ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชียังรวมถึง ความเสี่ยงในการที่ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่องบการเงินไม่ถูกต้อง

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5

ตัวอย่างเช่น ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นอย่างไม่มีเงื่อนไขต่องบการเงิน โดยที่ไม่ทราบว่างบการเงินนั้นมีข้อผิดพลาดที่เป็นสาระสำคัญอยู่ หรือในกรณีกลับกันเมื่อผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นอย่างมีเงื่อนไขต่องบการเงิน โดยที่งบการเงินมิได้มีข้อผิดพลาดเป็นสาระสำคัญเป็นต้น โดยสรุปแล้วความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชีประกอบด้วยความเสี่ยงย่อย 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ (Inherent risk)

ความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ เป็นการดำเนินถึงข้อผิดพลาดหรือสิ่งผิดปกติที่มีสาระสำคัญต่องบการเงิน โดยไม่คำนึงว่าการควบคุมภายในมีประสิทธิภาพเพียงใด ความเสี่ยงประเภทนี้มีน้อยหรือมากต่างกันไปในแต่ละเรื่องที่ตรวจสอบ เช่น ระบบต้นทุนที่ซับซ้อนอาจมีข้อผิดพลาดมากกว่าระบบต้นทุนที่ไม่ซับซ้อน รายการที่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้บริหาร เช่น การตั้งสำรองเพื่อสินค้าล้าสมัย และการตั้งสำรองเพื่อหนี้สูญ ย่อมต้องมีความเสี่ยงสูงกว่ารายการที่มีหลักฐานที่ชัดเจนเพื่อประกอบการตัดสินใจ กล่าวโดยสรุปแล้ว ความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ (Inherent risk) นั้นหมายถึงโอกาสที่ข้อมูลในงบการเงินอาจมีข้อผิดพลาดอย่างมีสาระสำคัญโดยไม่คำนึงว่ามีระบบการควบคุมภายในหรือไม่ และไม่คำนึงว่าระบบการควบคุมภายในที่มีอยู่นั้นดีหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้เพราะในแบบจำลองของการตรวจสอบที่อิงความเสี่ยงนั้น ได้พิจารณาเรื่องความเสี่ยงของระบบการควบคุมภายใน (control risk) แยกไว้ต่างหากแล้ว

การพิจารณาความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ ควรคำนึงปัจจัยดังต่อไปนี้

ก) ลักษณะของธุรกิจของกิจการที่ตรวจสอบ เช่น ประเภทของผลิตภัณฑ์และบริการ ตลาดของผลิตภัณฑ์ สภาพเศรษฐกิจและแนวโน้มทางธุรกิจ นโยบายการเงิน การคลัง และการจัดแบ่งงานในแผนกการเงิน เป็นต้น หากลักษณะต่างๆ ทางธุรกิจยังมีความซับซ้อนมากขึ้นเท่าใด ย่อมต้องมีความเสี่ยงในเรื่องของการเกิดข้อผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ (inherent risk) มากขึ้นเท่านั้น

ข) ลักษณะของรายการ รวมถึงความซับซ้อนของระบบบัญชีในการประมวลข้อมูลเพื่อการรายงาน จำนวนเงินที่มีสาระสำคัญต่องบการเงิน รายการที่มีลักษณะเหมือนกัน (homogeneity of transaction amounts) รายการบัญชีกับกิจการที่เกี่ยวข้องกัน (related party transaction) รายการที่ไม่ได้ลงบัญชี การตัดยอดระหว่างงวดบัญชี เป็นต้น

ค) ลักษณะของระบบบัญชีและข้อมูล ควรพิจารณาประสิทธิภาพของระบบบัญชีและข้อมูล โดยดูว่าระบบนั้นพัฒนาขึ้นเองโดยลูกค้าหรือนำมาจากบุคคลภายนอกและระบบดังกล่าว

สามารถบันทึกรายการได้หลายลักษณะหรือไม่ (capability of handling varying levels of activities) รวมทั้งควรพิจารณาความซับซ้อนของระบบคอมพิวเตอร์ โปรแกรมที่เกี่ยวข้อง และคุณสมบัติในการปฏิบัติงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้ เป็นต้น

2. ความเสี่ยงจากการที่ระบบควบคุมภายในของกิจการที่ไม่สามารถป้องกันหรือค้นพบความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญ (Control risk)

ความเสี่ยงจากระบบควบคุมภายในของกิจการที่ตรวจสอบ หมายถึง ความเสี่ยงที่ระบบการควบคุมภายในรวมถึงการตรวจสอบภายในไม่สามารถป้องกันหรือค้นพบข้อผิดพลาดหรือสิ่งผิดปกติที่มีสาระสำคัญได้ในเวลาที่เหมาะสม ระบบการควบคุมภายในที่ดีควรเป็นระบบที่สามารถป้องกันความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ (inherent risk) ได้ในระดับหนึ่ง เช่น การที่ระบบการควบคุมได้กำหนดให้มีการแบ่งแยกหน้าที่อย่างเหมาะสม

ความเสี่ยงจากระบบควบคุมภายในมีลักษณะเช่นเดียวกับความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดในข้อมูล (Inherent risk) ในส่วนที่เป็นความเสี่ยงที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุมของผู้สอบบัญชี อย่างไรก็ตามคำแนะนำของผู้สอบบัญชีที่มีต่อการปรับปรุงระบบการควบคุมภายในจะช่วยลดความเสี่ยงจากระบบควบคุมภายในได้

การประเมินความเสี่ยงจากระบบการควบคุมภายในต้องอาศัยความเข้าใจของผู้สอบบัญชีที่มีต่อระบบการควบคุมภายในของกิจการที่ตรวจสอบ รวมถึงการทำความเข้าใจในจุดแข็งและจุดอ่อนของการควบคุมภายในไม่สามารถค้นพบได้

เมื่อพิจารณา Inherent Risk ร่วมกับ Control Risk แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการพิจารณาถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดข้อผิดพลาด เมื่อพิจารณาเรื่องของระบบการควบคุมภายในแล้ว

3. ความเสี่ยงจากการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญ (Detection risk)

ความเสี่ยงจากการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญ หมายถึง ความเสี่ยงที่วิธีการสอบบัญชีที่ใช้ไม่สามารถพบความผิดพลาดหรือความผิดปกติที่มีสาระสำคัญและมีอยู่ในงบการเงิน ความเสี่ยงนี้เกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

ก) ไม่ได้ทำการตรวจสอบหลักฐานทั้งหมด

ข) วิธีการตรวจสอบที่ใช้ไม่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในบางครั้งวิธีการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพก็ไม่สามารถค้นพบความผิดพลาดบางอย่างได้

ค) มีข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานตรวจสอบ หรือในการประเมินสิ่งที่พบจากการตรวจสอบ รวมถึงการตั้งข้อสมมติฐานผิด หรือสรุปความเห็นเกี่ยวกับข้อผิดพลาดหรือสิ่งผิดปกติผิดไปจากที่ควรจะเป็น

ผู้สอบบัญชีไม่สามารถจัดการความเสี่ยงในการปฏิบัติงานให้หมดไปโดยสิ้นเชิงได้แต่อาจลดลงถึงระดับหนึ่งถ้าผู้สอบบัญชีปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังรอบคอบ รวมถึงการวางแผนการตรวจสอบที่ดี การให้คำปรึกษาแก่ผู้ช่วยผู้สอบบัญชีและมีการสอบทานงาน โดยสรุปแล้ว การลดความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (Acceptable Audit Risk) อาจทำได้ด้วยการที่ผู้สอบบัญชีปฏิบัติตามการตรวจสอบตามมาตรฐานการสอบบัญชีโดยเคร่งครัด

ความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดในข้อมูลที่ตรวจสอบ (Inherent risk) และความเสี่ยงจากระบบการควบคุมภายในของกิจการ (control risk) เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้สอบบัญชี ในขณะที่ความเสี่ยงจากการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาด (detection risk) สามารถควบคุมได้โดยใช้วิธีการตรวจสอบที่มีลักษณะ เวลาและขอบเขตที่เหมาะสม

การเปลี่ยนแปลงในความเสี่ยงจากการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี (audit risk) เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้สอบบัญชี ในขณะที่ความเสี่ยงจากการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาด (detection risk) สามารถควบคุมได้โดยใช้วิธีการตรวจสอบที่มีลักษณะ เวลาและขอบเขตที่เหมาะสม

การเปลี่ยนแปลงในความเสี่ยงจากการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี (audit risk) ในที่สุด ผลจากวิธีการสอบบัญชีโดยใช้วิธีการวิเคราะห์การทดสอบรายการและจำนวนเงินในรายละเอียด (detail tests of transactions and balances) และวิธีการตรวจสอบอื่นๆ จะทำให้โอกาสในเรื่องความเสี่ยงในการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดลดน้อยลงตามลำดับ ถ้าการประเมินพบว่าความผิดพลาดในข้อมูลที่ตรวจสอบและระบบควบคุมภายในมีความเสี่ยงสูง ผู้สอบบัญชีจะต้องปฏิบัติงานตรวจสอบให้ได้ผลเป็นที่พอใจมากขึ้น เพื่อช่วยลดความเสี่ยงจากการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดจะเกี่ยวเนื่องมาจากความเสี่ยงในวิธีการตรวจสอบหลายวิธีรวมกัน ตัวอย่างเช่นการส่งคำยืนยันยอดลูกหนี้ การทดสอบการตัดยอด และการวิเคราะห์กำไรขั้นต้น ทั้งสามวิธีที่กล่าวมานี้ทำให้มีโอกาสในการพบความผิดพลาดจากการตัดยอดรายได้ แต่การใช้วิธีใดวิธีหนึ่งเพียงวิธีเดียว ในการวางแผนการตรวจสอบ จึงควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงความพอใจที่จะได้จากการใช้วิธีการตรวจสอบทั้งหมด

นอกจากประเภทของความเสี่ยงที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังอาจแบ่งระดับความเสี่ยงของการตรวจสอบบัญชีออกได้เป็น 2 ระดับใหญ่ๆ คือ

1. ความเสี่ยงของการตรวจสอบบัญชีในระดับของงบการเงิน (audit risks at the financial statements level)

การตรวจสอบบัญชีเพื่อแสดงความเห็นต่องบการเงิน โดยรวมนั้นจำเป็นต้องมีการพิจารณาความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี (audit risk) ทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อันได้แก่ ความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ (inherent risk) ความเสี่ยงจากระบบควบคุมภายในของกิจการ ซึ่งมีอาจป้องกันหรือค้นพบความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญ (control risk) และความเสี่ยงจากการตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญ (detection risk) อย่างไรก็ตามความเสี่ยงที่ควรพิจารณาในระดับของงบการเงินนี้ เนื่องจากเป็นการพิจารณาภาพรวมของงบการเงินจึงมุ่งเน้นที่ความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ (inherent risk) โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาภาพรวมของกิจการ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและกำหนดขอบเขตการตรวจสอบในรายละเอียดต่อไป

ในการประเมินความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดในข้อมูลที่ตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีควรพิจารณาปัจจัยหลายประการประกอบกัน ตัวอย่างเช่น

ในระดับงบการเงิน ควรพิจารณา

1. ความน่าเชื่อถือและความซื่อสัตย์ของผู้บริหาร (management integrity)
  2. ประสบการณ์และความรู้ของผู้บริหาร และการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร ในระหว่างงวดบัญชีที่ตรวจสอบ (ผู้บริหารที่ขาดประสบการณ์จะส่งผลต่อความเสี่ยงที่อาจมีผลกระทบต่อการจัดทำงบการเงินของหน่วยงาน)
  3. แรกกดดันที่มีต่อผู้บริหาร เช่นหน่วยงานที่อยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังล้มเหลวหรือขาดเงินทุนหมุนเวียนที่จะใช้ดำเนินกิจการ มีผลให้เกิดโอกาสที่ผู้บริหารอาจจัดทำงบการเงินที่แสดงข้อมูลไม่ตรงกับความจริง
  4. ลักษณะธุรกิจของหน่วยงาน ซึ่งอาจรวมถึงลักษณะของผลิตภัณฑ์ การให้บริการ หรือเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย โครงสร้างเงินทุนซับซ้อน ความสำคัญของกิจการที่เกี่ยวข้องกันจำนวนโรงงานและการกระจายทั้งทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมที่หน่วยงานดำเนินอยู่ เช่นการแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ลักษณะบัญชีโดยทั่วไปของกิจการ แนวโน้มอัตราส่วนทางการเงิน
2. ความเสี่ยงของการตรวจสอบบัญชีในระดับแต่ละรายการในงบการเงิน (audit risks at the account balance and class of transaction level)

ตรวจสอบบัญชีในระดับแต่ละรายการในงบการเงินเป็นการพิจารณาความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชีทั้ง 3 ประการ แต่จะต้องพิจารณาในรายละเอียดมากกว่าในระบบของงบการเงินและประเมินความเสี่ยงและสาระสำคัญของแต่ละรายการนั้นๆด้วย

ในการประเมินความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดในข้อมูลที่ตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีควรพิจารณาปัจจัยหลายประการประกอบกัน ตัวอย่างเช่น

ในระดับแต่ละรายการในงบการเงิน ควรพิจารณาถึง

1. โอกาสที่แต่ละรายการจะแสดงข้อมูลผิดพลาด เช่น รายการปรับปรุงงวดก่อน
2. ความซับซ้อนของรายการซึ่งต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ เช่น รายการเกี่ยวกับการป้องกันความเสี่ยงโดยใช้เครื่องมือทางการเงินต่างๆ เป็นต้น
3. การใช้การตัดสินใจในการกำหนดมูลค่าของรายการ เช่น การกำหนดมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ทางการเงิน
4. โอกาสที่ทรัพย์สินจะสูญหายหรือถูกนำไปใช้อย่างไม่เหมาะสม เช่น การนำเครื่องคอมพิวเตอร์ของกิจการไปใช้ในกิจกรรมส่วนตัว
5. ความสมบูรณ์ของรายการบัญชีที่ผิดปกติหรือซับซ้อน โดยเฉพาะรายการที่เกิดขึ้น ณ วันสิ้นปี หรือใกล้วันสิ้นปี และรายการที่เกิดขึ้นภายหลังวันสิ้นปี ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับรายการก่อนวันสิ้นปี เช่น การขายในวันสิ้นปีและมีการคืนสินค้าในวันสิ้นปี
6. รายการที่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานตามปกติของกิจการ

2.1.5.3 ปัจจัยและวิธีการที่ใช้ในการประเมินความเสี่ยงในการตรวจสอบ

1. ปัจจัยในการประเมินความเสี่ยง

ผู้สอบบัญชีต้องพิจารณาสัญญาณเตือนภัยเพื่อค้นหาความเสี่ยงในการตรวจสอบเพื่อให้มั่นใจได้ว่าตนเองได้ปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพที่ระบุให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบเพื่อแสดงความเห็นในเรื่องของความถูกต้องตามที่ควรของงบการเงิน ผู้สอบบัญชีอาจต้องเผชิญความเสี่ยงหลายรูปแบบ ซึ่งการวิเคราะห์ความเสี่ยงในการตรวจสอบได้รับความสนใจมากขึ้นจากผู้สอบบัญชีในปัจจุบันเนื่องจากได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ในการวิเคราะห์ความเสี่ยง สัญญาณหลายประการที่เกิดขึ้นจากกิจการของลูกค้าเป็นตัวชี้ให้ผู้สอบบัญชีต้องระมัดระวังในการตรวจสอบว่า งบการเงินอาจมีข้อผิดพลาด ผู้สอบบัญชีที่เข้าใจสัญญาณเตือนภัยจะสามารถวิเคราะห์ถึงเครื่องบ่งชี้ที่จะช่วยในการวางแผนตรวจสอบเพื่อลดและป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ ในทำนองตรงกันข้ามผู้สอบบัญชีที่ขาดประสบการณ์และไม่คุ้นเคยกับสัญญาณเตือนภัยอาจทำให้ไม่ค้นพบข้อผิดพลาดในการตรวจสอบ ทั้งนี้เนื่องจากขาดประสบการณ์จึงทำให้ไม่อาจเข้าใจถึงเครื่องบ่งชี้โดยผ่านสัญญาณเตือนภัยต่างๆ ดังกล่าวได้

โดยทั่วไปแล้วลูกค้าที่ประสบความยุ่งยากทางการเงินหรือบัญชีนั้น ปัญหาไม่ได้เกิดเพียงชั่วข้ามคืน แต่ได้สั่งสมมาเป็นเวลานานบางครั้งอาจใช้เวลาเป็นปีๆ ความสามารถในการคาดการณ์ปัญหาหรือสัญญาณเตือนภัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเสี่ยงประเภทต่างๆ ที่อาจมีผลต่อ

การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชี ดังนั้นผู้สอบบัญชีจึงมักจะนำสัญญาเตือนภัยดังกล่าวมาใช้ เพื่อวางแผนตรวจสอบให้เหมาะสมซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของผู้สอบบัญชี

2. สัญญาเตือนภัยที่พบในการประเมินความเสี่ยงจากการปฏิบัติงานสอบบัญชี

ในการวางแผนการตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีต้องพิจารณาและรวบรวมข้อมูลอันเป็น สัญญาเตือนว่าอาจมีข้อผิดพลาดในงบการเงิน โดยพิจารณาจาก

2.1 สัญญาเตือนภัยจากลักษณะธุรกิจของลูกค้า เช่น

2.1.1 กิจกรรมมีผลิตภัณฑ์ที่ต้องมีการปรับปรุงสินค้าให้ทันสมัยและทันต่อเทคโนโลยี แต่จากการสอบทานพบว่า มีสินค้าจำนวนน้อยรายที่มีการตั้งสำรองเพื่อสินค้าล้าสมัย ซึ่งอาจเป็น สัญญาเตือนอย่างหนึ่งว่าสำรองเพื่อสินค้าล้าสมัยอาจไม่เพียงพอ ผู้สอบบัญชีสามารถตรวจสอบ ได้โดยสอบทานรายการขายหรือรับคืนภายหลังวันที่ในงบการเงินและสอบถามฝ่ายบริหารเพื่อให้ ได้ข้อมูลเพิ่มเติม

2.1.2 กิจกรรมอยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังตกต่ำลงเรื่อย ๆ อาจส่งผลให้มีแรงกดดันต่อฝ่าย บริหาร เช่น หน่วยงานที่อยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังล้มเหลวหรือขาดเงินทุนหมุนเวียนที่จะใช้ในการ ดำเนินกิจการซึ่งอาจส่งผลให้มีโอกาสที่ผู้บริหารจัดทำงบการเงินที่แสดงข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริง

2.1.3 หากพิจารณาลักษณะการขายสินค้าหรือบริการที่มีการประกันหลังการขาย ผู้สอบ บัญชีควรระวังจุดการรับรู้รายได้และความเพียงพอของสำรองการรับประกัน

2.1.4 กิจกรรมที่กำหนดผลตอบแทนผู้บริหาร โดยมีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับยอดขายหรือรายได้ ของกิจการ ผู้สอบบัญชีต้องระวังว่า ยอดขายหรือกำไรอาจสูงเกินความเป็นจริงซึ่งอาจทำได้โดย การรับรู้รายได้เร็วกว่าที่ควรหรือชะลอการรับรู้ค่าใช้จ่ายออกไป

2.1.5 ความรู้และประสบการณ์ของผู้บริหาร และการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารในระหว่างงวด บัญชีที่ตรวจสอบอาจส่งผลกระทบต่อการจัดทำงบการเงิน รวมทั้งระดับความถูกต้องของข้อมูลใน งบการเงินด้วย

2.1.6 กิจกรรมมีเจ้าหนี้การค้าต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ผู้สอบบัญชีต้องระวังในเรื่องการ แลกเปลี่ยนตราต่างประเทศ

2.1.7 กิจกรรมที่ตรวจสอบมีรายการค้ากับกิจการที่เกี่ยวข้องกันเป็นจำนวนมาก อาจ ส่งผลถึงรายการผิดปกติในการถ่ายเทกำไรจำเป็นต้องมีการตรวจสอบอย่างระมัดระวังตลอดจน พิจารณาความสามารถในการชำระหนี้ด้วย

2.2 สัญญาณเตือนที่มีผลมาจากประสิทธิภาพของการควบคุมภายในหรือทัศนคติของผู้บริหารเกี่ยวกับการควบคุมภายในหรือระบบควบคุมความถูกต้องของข้อมูล เช่น

2.2.1 กิจการมีสินค้าล้าสมัย ขายไม่ออกอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ไม่มีการติดตามโดยฝ่ายบริหาร การควบคุมดูแลการนับสินค้าไม่มีประสิทธิภาพ มีผลต่างระหว่างยอดตามบัญชีกับยอดที่ตรวจนับเป็นจำนวนมาก และการกระทบยอดผลการตรวจนับเป็นไปอย่างล่าช้า เมื่อผู้สอบบัญชีทราบเช่นนี้แล้วจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุม โดยเริ่มพิจารณาตั้งแต่การสังเกตการณ์ตรวจนับ โดยส่งผู้ช่วยที่มีความรู้คุ้นเคยกับธุรกิจและเพิ่งเล็งสินค้าล้าสมัยเป็นพิเศษ

2.2.2 กิจการการกระทบยอดบัญชีลูกหนี้การค้าและบัญชีคุมแสดงรายการกระทบยอดจำนวนมาก และเป็นไปอย่างล่าช้า ผู้สอบบัญชีอาจต้องมีการขอคำยืนยันยอดลูกหนี้เป็นปริมาณมากและเพิ่งเล็งรายการกระทบยอดดังกล่าวในความสมเหตุสมผล

2.3 สัญญาณเตือนที่อาจเกิดขึ้นจากนโยบายบัญชีที่เป็นทางเลือกให้ลูกค้าปรับแต่งงบการเงิน ผู้สอบบัญชีต้องแน่ใจว่า หลักการบัญชีที่ลูกค้าเลือกใช้นั้นยอมรับได้และเป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป เช่น การรับรู้รายได้ นโยบายรายจ่ายฝ่ายทุน การคิดค่าเสื่อมราคา เป็นต้น นอกจากนี้ผู้สอบบัญชีควรให้ความสนใจเป็นพิเศษในบัญชีสำรองต่าง ๆ ที่อาศัยการประมาณการและดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร ซึ่งผู้สอบบัญชีต้องมีความรู้ในธุรกิจที่เกี่ยวข้องด้วยจึงจะตัดสินใจว่าประมาณการนั้นสมเหตุสมผลเพียงใด เช่น

2.3.1 กิจการการรับรู้รายได้ที่ไม่เหมาะสม หรือมีการรับรู้รายได้ที่ยังไม่เกิดขึ้น สัญญาณเตือนที่ผู้สอบบัญชีอาจพบคือ มีรายการผิดปกติเกิดขึ้นใกล้สิ้นงวดบัญชี เช่น มีรายการขายสินค้าจำนวนมากใกล้วันสิ้นงวดบัญชี ผู้สอบบัญชีต้องตรวจสอบรายการผิดปกติพร้อมทั้งตรวจตัดยอดขาย

2.3.2 กิจการรับรู้รายได้โดยที่ลูกค้ามีสิทธิคืนสินค้าโดยไม่มีการตั้งสำรองเพื่อการรับคืน หรือสำรองเพื่อการรับคืนต่ำไป ผู้สอบบัญชีอาจต้องสอบถามรายการหลังวันที่ในงบการเงิน และสอบถามผลการยืนยันยอดลูกหนี้ที่เกี่ยวข้อง

2.3.3 กิจการไม่ตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ ในขณะที่อายุหนี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก เมื่อผู้สอบบัญชีรู้ถึงสัญญาณเตือนนี้แล้วต้องเพิ่งเล็งถึงความเพียงพอของค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ โดยสอบถามการชำระหนี้ภายหลังจากวันที่ในงบการเงิน สอบถามหลักประกัน ตลอดจนสอบถามฝ่ายบริหารให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติม

2.4 สัญญาณเตือนอื่น ๆ ซึ่งผู้สอบบัญชีต้องให้ความสำคัญ เช่น

2.4.1 กรณีที่กิจการเปลี่ยนผู้สอบบัญชี ผู้สอบบัญชีคนใหม่อาจตั้งข้อสงสัยก่อนว่าทำไม กิจการจึงเปลี่ยนผู้สอบบัญชี อาจเป็นเพราะกิจการจัดทางการเงินไม่ถูกต้องตามหลักบัญชีที่ รับรองทั่วไป เป็นต้น

2.4.2 โครงสร้างองค์กรและการแบ่งแยกหน้าที่ที่ไม่เหมาะสม พนักงานบัญชีทำงาน ล่วงเวลามากเกินไป พนักงานขาดความรู้ความชำนาญในหน้าที่งาน พนักงานมีขวัญและกำลังใจที่ ตกต่ำ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นสัญญาณเตือนที่ส่งผลให้มีโอกาสที่อาจมีการจัดทำบัญชีผิดพลาด ผู้สอบบัญชีจึงต้องเพิ่มความระมัดระวังเป็นพิเศษเมื่อตรวจสอบกิจการที่มีปัญหาประเภทนี้

สัญญาณเตือนที่กล่าวข้างต้นเป็นเพียงแค่ว่าอย่างซึ่งอาจส่งผลให้งบการเงินมีโอกาส ผิดพลาดได้ ผู้สอบบัญชีจึงต้องให้ความสนใจสัญญาณเตือนเหล่านี้ซึ่งถือเป็นข้อบ่งชี้ถึงโอกาส ผิดพลาดของข้อมูลในงบการเงินได้ และควรพิจารณาด้วยว่าผู้ช่วยที่มีประสบการณ์น้อยมี ความคุ้นเคยและสามารถจัดการข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้หรือไม่ ผู้สอบบัญชีอาจเลือกใช้วิธีการ ตรวจสอบ เวลาที่ทำการตรวจสอบและกำหนดปริมาณการทดสอบรายการหรือข้อมูลต่าง ๆ โดย พิจารณาความเสี่ยงและสัญญาณเตือนหลายประเภทและผู้สอบบัญชีอาจขยายขอบเขตของการ ทดสอบให้กว้างขวางกว่ากรณีปกติ ถ้าเห็นว่ารายการนั้น ๆ มีความเสี่ยงสูง เพื่อให้รายงานทางการเงิน แสดงข้อมูลที่เชื่อถือได้และเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้งบการเงินโดยตรง สรุปแล้ว นอกเหนือไปจากความรู้ทางด้านบัญชีและสอบบัญชีแล้ว ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องเข้าใจในเรื่อง ความเสี่ยงประเภทต่าง ๆ ลักษณะธุรกิจการค้า สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ นโยบายและระบบ การควบคุมภายในที่กิจการมีอยู่ ตลอดจนทัศนคติของฝ่ายบริหารในการที่จะแสดงงบการเงินให้ ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่

2.1.5.4 วิธีการประเมินความเสี่ยง

ในการตรวจสอบบัญชีหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ตาม ผู้สอบบัญชีจะต้อง ประเมินความเสี่ยงและบันทึกผลการประเมิน โดยใช้วิธีที่เหมาะสมในแต่ละกรณี การประเมิน ความเสี่ยงรวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยความเสี่ยงที่สำคัญ โดยเริ่มจากการพิจารณาภาพรวมของ กิจการไปหารายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งอาจมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ก่อนรับลูกค้ารายใหม่หรือก่อนทำการตรวจสอบงบการเงินปีปัจจุบันของกิจการลูกค้า ที่มีอยู่เดิม ผู้สอบบัญชีควรพิจารณาปัจจัยความเสี่ยงในการปฏิบัติงานตามวิชาชีพ (professional Exposure) หรือความเสี่ยงทางธุรกิจ (Business Risk)

2. ในขั้นตอนการวางแผนกลยุทธ์การตรวจสอบ (Strategic Planning) ผู้สอบบัญชีควร พิจารณาความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี (Audit Risk) และความเสี่ยงจากการเกิดความ

ผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ (Inherent Risk) โดยการวิเคราะห์และระบุความเสี่ยงซึ่งมีอยู่ในธุรกิจของกิจการที่ตรวจสอบรวมทั้งการพิจารณาปัจจัยเกี่ยวกับภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ขั้นตอนต่อจากนั้นจึงประเมินความเสี่ยงเบื้องต้นในระดับของหน่วยงาน (Business Unit) และประเภทของรายการ (Component) เพื่อกำหนดแนวทางการตรวจสอบของหน่วยงานและประเภทของรายการนั้น และกำหนดเรื่อง/ระบบข้อมูลที่ควรให้ความสนใจในการตรวจสอบ (Areas of emphasis)

3. ในขั้นตอนการวางแผนการตรวจสอบในรายละเอียด (detail plan) ผู้สอบบัญชีควรพิจารณารายละเอียดของความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในข้อมูลที่ตรวจสอบ (inherent risk) และความเสี่ยงจากการที่ระบบการควบคุมภายในมีอาจป้องกันหรือค้นพบความผิดพลาด (control risk) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรายการแต่ละประเภท (component) และผลกระทบของความเสี่ยงเหล่านั้นที่อาจมีต่อแต่ละจุดการควบคุมที่สำคัญที่ทำการตรวจสอบ (individual assertion) และทำการพิจารณาอีกครั้งว่าการประเมินความเสี่ยงเบื้องต้นที่สร้างขึ้นในขั้นการวางแผนกลยุทธ์การตรวจสอบ (strategic plan) ได้ทำอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับข้อเท็จจริงหรือไม่

การประเมินความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดในข้อมูลที่ตรวจสอบ (Inherent risk) ต้องอาศัยความรู้ของผู้สอบบัญชีที่มีต่อหน่วยงานนั้น ๆ (cumulative audit knowledge) รวมถึงประสบการณ์ของผู้สอบบัญชีที่มีต่อกิจการที่ตรวจสอบ (Experience) โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การสอบถาม (enquiries) และการทำความเข้าใจระบบนั้น ๆ (system update) ในกรณีที่ผู้สอบบัญชีมีความเข้าใจต่อธุรกิจของกิจการที่ตรวจสอบระบบการควบคุม และลักษณะอื่น ๆ ของกิจการน้อยเกินไป เช่น การรับงานตรวจสอบครั้งแรก ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องพิจารณาความเสี่ยงต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวังและรอบคอบ

ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องบันทึกความเสี่ยงจากการเกิดความผิดพลาดในข้อมูลที่ตรวจสอบ (Inherent Risk) และความเสี่ยงจากระบบควบคุมภายในที่มีอาจป้องกันหรือค้นพบความผิดพลาดได้ ซึ่งจะมีผลกระทบอย่างมีสาระสำคัญต่อการเลือกวิธีการตรวจสอบ โดยบันทึกความเสี่ยงที่มีต่อประเภทของรายการแต่ละรายการ ผู้สอบบัญชีและผู้ช่วยผู้สอบบัญชีควรทำความเข้าใจว่าทำไมจึงต้องทำการตรวจสอบรายการหนึ่งมากกว่าอีกรายการหนึ่งเพื่อว่าจะได้ปรับวิธีการตรวจสอบได้ถูกต้องเมื่อสิ่งที่พบจากการตรวจสอบแตกต่างไปจากความเสี่ยงที่ประเมินไว้ในขั้นตอนวางแผนการตรวจสอบ และในแผนการตรวจสอบควรแสดงเหตุผลว่ามีความเสี่ยงใดบ้างที่ต้องการการตรวจสอบที่เน้นเป็นพิเศษ หรือมีเหตุการณ์ใดบ้างที่สามารถช่วยลดขอบเขตการตรวจสอบ แม้ว่าไม่จำเป็นที่จะต้องบันทึกความเสี่ยงทั้งหมดลงในแผนการตรวจสอบแต่ผู้สอบบัญชีก็ควรพิจารณาและทำความเข้าใจความเสี่ยงทั้งหมดที่อาจเกิดขึ้นต่อการตรวจสอบนั้น ๆ

โดยทั่วไปแล้วปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเสี่ยงในความผิดพลาดของข้อมูลที่ตรวจสอบมีความสำคัญต่อการเลือกวิธีการตรวจสอบมากกว่าระดับความเสี่ยงที่ประเมินได้ ดังนั้นผู้สอบบัญชีจึงควรพิจารณาลักษณะของความเสี่ยงมากกว่าระดับความรุนแรงของความเสี่ยงว่าสูงหรือต่ำ เช่น ถ้าสินค้าคงเหลือแสดงมูลค่าเกินกว่าราคาที่เราคาดว่าจะจำหน่ายได้ เพราะต้นทุนมาตรฐานไม่ถูกต้อง ผู้สอบบัญชีควรเลือกวิธีการตรวจสอบที่จะแก้ปัญหาที่สำคัญนี้ จึงเห็นได้ว่าผู้สอบบัญชีควรประเมินความเสี่ยงในแต่ละจุดที่เกี่ยวกับสินค้าคงเหลือแทนที่จะประเมินระดับความเสี่ยงโดยรวม การเลือกวิธีการตรวจสอบโดยดูจากระดับความเสี่ยง จะทำให้ปฏิบัติงานตรวจสอบมากเกินไป (Over audit) โดยเฉพาะเมื่อความเสี่ยงอยู่ในระดับต่ำ

2.1.5.5 ความเสี่ยงและความมีสาระสำคัญที่มีต่อวิธีการตรวจสอบและหลักฐานในการตรวจสอบ

วัตถุประสงค์ของการวางแผนการตรวจสอบคือเพื่อระบุความเสี่ยงและกำหนดวิธีการตรวจสอบให้เหมาะสมกับความเสี่ยงนั้น ลักษณะของความเสี่ยงจะชี้ให้เห็นถึงชนิดของความผิดพลาดหรือความผิดปกติ ซึ่งควรพบโดยระบบการควบคุมภายในของกิจการหรือวิธีการตรวจสอบของผู้สอบบัญชี

การประเมินระดับของความเสี่ยงจำเป็นต้องอาศัยการตัดสินใจทางวิชาชีพ (Professional Judgment) อย่างมาก และเมื่อระบุลักษณะของความเสี่ยงเป็นระดับได้แล้ว ควรจะประเมินระดับความเสี่ยงอย่างกว้างๆ เช่น ความเสี่ยงสูง กลาง ต่ำ หรือความเสี่ยงนั้นอยู่ในระดับที่ไม่สำคัญ

ระดับความเสี่ยง 4 ระดับต่อไปนี้ จะช่วยแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความเสี่ยงที่มีต่อแนวทางการตรวจสอบและหลักฐานที่ต้องการในการตรวจสอบ

ก) ความเสี่ยงระดับไม่สำคัญ (Insignificant Risk)

ความเสี่ยงระดับไม่สำคัญนี้ต้องการหลักฐานในการตรวจสอบน้อย เพราะความเสี่ยงในความผิดพลาดที่มีสาระสำคัญมีเพียงเล็กน้อย วิธีการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพในกรณีนี้ คือ วิเคราะห์เปรียบเทียบ (Analytical Procedure) กรณีในระดับความเสี่ยงเช่นนี้ ผู้สอบบัญชีเห็นว่าวิธีการเชื่อถือระบบควบคุมภายในไม่ใช่วิธีที่มีประสิทธิภาพด้านต้นทุนในการตรวจสอบ

ข) ความเสี่ยงระดับต่ำ (Low Risk)

ความเสี่ยงในระดับต่ำนี้ต้องการหลักฐานการตรวจสอบน้อย วิธีการตรวจสอบที่ใช้ควรเป็นวิธีวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Analytical Procedure) ร่วมกับการเชื่อถือระบบควบคุมภายใน (Reliance on Internal Controls) และการตรวจสอบรายละเอียดบางส่วนด้วย ถ้าผู้สอบบัญชีประเมินผลว่าการควบคุมภายในมีระบบที่ดีและนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม วิธีการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพควรเป็นการหาหลักฐานมาสนับสนุนว่าระบบควบคุมมีประสิทธิภาพ

ร่วมด้วยวิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ถ้าหลักฐานในการตรวจสอบน้อยก็ต้องอาศัยความเชื่อถือนในระบบควบคุมมากขึ้นโดยใช้วิธีศึกษาระบบควบคุม (System Update) ในกรณีที่ผู้สอบบัญชีลงความเห็นว่าระบบการควบคุมไม่สามารถเชื่อถือได้ ก็จำเป็นต้องใช้วิธีการตรวจสอบรายละเอียดของรายการและยอดคงเหลือ (Detail Test of Transactions and Balances)

ค) ความเสี่ยงระดับปานกลาง (Moderate Risk)

ความเสี่ยงระดับนี้ต้องการหลักฐานในการตรวจสอบพอสมควร วิธีการตรวจสอบที่ใช้ควรเป็นวิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Analytical Procedure) ร่วมกับการเชื่อถือระบบควบคุมภายใน (Reliance on Internal Controls) และการตรวจสอบรายละเอียดรายการและยอดคงเหลือ (Detail test of Transactions and Balances)

กรณีที่ผู้สอบบัญชีเห็นว่ากิจการของลูกค้ามีระบบการควบคุมภายในที่ดี ผู้สอบบัญชีอาจใช้วิธีการตรวจสอบโดยการเชื่อถือระบบผ่านวิธีการ System Update และสอบทานการปฏิบัติตามระบบ (Compliance Review) โดยปฏิบัติการตรวจสอบควบคู่กับการตรวจสอบรายละเอียดรายการและยอดคงเหลือ (Detail test of Transactions and Balances)

ง) ความเสี่ยงระดับสูง (High Risk)

ความเสี่ยงระดับนี้ต้องการหลักฐานในการตรวจสอบมาก ถ้าผู้สอบบัญชีเห็นว่าระบบการควบคุมภายในเชื่อถือได้และมีการปฏิบัติตามระบบอย่างเหมาะสม ผู้สอบบัญชีอาจทดสอบระบบการควบคุม เพื่อยืนยันความเชื่อถือนในระบบพร้อมกับการสอบทานการปฏิบัติตามระบบ (Compliance Review) และควรใช้วิธีการตรวจสอบรายละเอียดรายการและยอดคงเหลือ (Detail test of Transactions and Balances) ร่วมด้วย

2.6 อัตราส่วนทางการเงินที่ใช้ในการสอบบัญชี

1. การวิเคราะห์อัตราการเติบโตหรือแนวโน้ม (Trend Analysis)

เป็นการวิเคราะห์โดยการนำข้อมูลในงบดุลและงบกำไรขาดทุน ตั้งแต่สองปีขึ้นไปมาเปรียบเทียบกัน ซึ่งทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงของรายการต่างๆ ในช่วงระยะเวลาที่นำมาเปรียบเทียบกัน

การวิเคราะห์การเจริญเติบโต ควรใช้ข้อมูลย้อนหลังตั้งแต่ 3 ปี ขึ้นไป จึงจะทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างได้ถูกต้องมากขึ้น เพราะในบางปีอาจเกิดเหตุการณ์ที่ผิดปกติ เช่น การเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ จนทำให้ผลการดำเนินงานของบริษัทผิดปกติจากปีอื่นๆที่ผ่านมา โดยมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$\text{อัตราการเปลี่ยนแปลง(ร้อยละ)} = \frac{(\text{มูลค่าของรายการปีปัจจุบัน} - \text{มูลค่าของรายการปีก่อน}) * 100}{\text{มูลค่าของรายการปีก่อน}}$$

การวิเคราะห์งบกำไรขาดทุนจะต้องทำการวิเคราะห์เชื่อมโยงไปยังงบดุล เนื่องจากรายการสินทรัพย์ในงบดุลหลายรายการมีความสัมพันธ์โดยตรงกับรายได้จากการขายในทิศทางเดียวกัน เช่น ลูกหนี้การค้า สินค้าคงเหลือ สินทรัพย์หมุนเวียน และที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์

หากพบว่าสินทรัพย์เหล่านี้มีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นสูงกว่ายอดขายเป็นสัญญาณเตือนภัยว่า ในอนาคตบริษัทกำลังประสบปัญหาการลดลงของกำไรสุทธิและปัญหาสภาพคล่องทางการเงิน โดยพิจารณา ดังนี้

รายการลูกหนี้การค้า หากบริษัทนั้นมีรายการลูกหนี้ที่เพิ่มขึ้นสูงกว่ายอดขายมาก แสดงว่าบริษัทไม่มีประสิทธิภาพในการตามเรียกเก็บหนี้จากลูกหนี้การค้า ซึ่งนอกจากจะทำให้รายได้จะไม่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังอาจสื่อไปถึงการเกิดหนี้สูญขึ้นก็ได้

สำหรับรายการสินค้าคงเหลือ หากมีอัตราการเพิ่มสูงกว่ายอดขายมากๆ ก็แสดงว่าสินค้าที่บริษัทผลิตได้นั้นถูกขายออกไปได้ช้า อาจเป็นเพราะสินค้าล้าสมัยเร็ว สินค้าชำรุดหรือขาดการบริหารการตลาดที่เหมาะสมและถ้าหากบริษัทมีการขยายการลงทุนในที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ เช่น การซื้อเครื่องจักรใหม่ การขยายโรงงานแห่งใหม่ ในขณะที่ยอดขายกลับไม่ขยับเพิ่มขึ้นก็เป็นอีกสัญญาณหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่ากิจการนั้นๆ มีการตัดสินใจลงทุนที่ผิดพลาด ซึ่งนอกจากยอดขายจะไม่เพิ่มขึ้นแล้ว ถ้าหากเงินลงทุนมาจากการกู้ยืม บริษัทก็จะมีภาระผูกพันในการจ่ายคืนดอกเบี้ยและเงินต้นในอนาคต และการทำกำไรในอนาคตจะต้องลดลงอย่างแน่นอน

2. การวิเคราะห์งบการเงินด้วยอัตราส่วนทางการเงิน

เป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่จะช่วยให้สามารถประเมินฐานะทางการเงินและความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจได้ดีกว่าตัวเลขข้อมูลดิบที่แสดงไว้ในงบการเงิน โดยอัตราส่วนทางการเงินก็คือ การนำรายการในงบดุล งบกำไรขาดทุน ที่มีส่วนสัมพันธ์กัน มาทำเป็นสัดส่วนเปรียบเทียบกัน แล้วทำให้สามารถตีความหมายของงบการเงินนั้นได้มากขึ้น

2.1 อัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์ (Rate of Return on Assets หรือ ROA) แสดงถึงความสามารถของกิจการในการทำกำไร โดยไม่สนใจถึงแหล่งที่มาของเงินทุนในการจัดหาสินทรัพย์

$$\text{อัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์ (ร้อยละ)} = \frac{\text{กำไรสุทธิ} + \text{ดอกเบี้ยจ่าย} (1 - \text{อัตราภาษี}) * 100}{\text{สินทรัพย์รวมถัวเฉลี่ย}}$$

สำหรับตัวตั้งกำไรที่ใช้ในการคำนวณอัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์ควรเป็นกำไรก่อนหักการชำระหรือจ่ายคืนผลตอบแทนให้แก่ผู้ที่เป็นแหล่งที่มาของเงินทุน เนื่องจากกิจการหักดอกเบี้ยจ่ายออกก่อนคำนวณกำไรสุทธิ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องบวกดอกเบี้ยจ่ายกลับเพื่อให้ได้จำนวนกำไรก่อนการหักต้นทุนของการจัดหาเงินทุน การที่กิจการสามารถนำดอกเบี้ยไปหักเป็นค่าใช้จ่าย

เพื่อคำนวณกำไรสำหรับเสียดอกเบี้ยจ่ายจึงไม่ได้ลดกำไรสุทธิลงเท่ากับดอกเบี้ยจ่ายเต็มทั้งจำนวน แต่ลดลงด้วยจำนวนที่สุทธิจากอัตราภาษี ดังนั้นในการบวกดอกเบี้ยกลับจึงบวกเพียงจำนวนหลังจากหักภาษีแล้ว

สำหรับตัวหาร การที่ตัวตั้งเป็นกำไรสำหรับทั้งงวด การวัดจำนวนสินทรัพย์ที่ใช้จึงควรเป็นค่าเฉลี่ยของสินทรัพย์ที่ใช้ในระหว่างงวดซึ่งปกติได้จากการถัวเฉลี่ยจำนวนต้นงวดและปลายงวด

แต่หากผู้วิเคราะห์อัตราส่วนจากงบการเงินไม่สามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับอัตราภาษีก็อาจคำนวณอัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์อย่างง่ายโดยใช้สูตรดังนี้

$$\text{อัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์(ร้อยละ)} = \frac{\text{กำไรสุทธิ} * 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

2.2 อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม สามารถแยกเป็นอัตราส่วนหมุนเวียนของสินทรัพย์แต่ละรายการที่สำคัญ ที่ประกอบเป็นสินทรัพย์ทั้งหมดได้แก่ อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้ อัตราหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ เป็นต้น

2.2.1 อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้ (Accounts Receivable Turnover) แสดงถึงความรวดเร็วในการที่กิจการสามารถเก็บลูกหนี้ ซึ่งคำนวณได้จาก

$$\text{อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้(เท่า)} = \frac{\text{ขายสุทธิ}}{\text{ลูกหนี้ถัวเฉลี่ย}}$$

อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้สามารถแสดงอยู่ในรูปของระยะเวลาถัวเฉลี่ยที่ลูกหนี้จะคงอยู่ในกิจการ ก่อนที่กิจการจะเก็บเงินได้ ซึ่งในการแปลความหมายระยะเวลาเก็บหนี้จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการขาย เช่น เงื่อนไขในการขายกำหนดให้ชำระเงินภายใน 30 วัน แต่ระยะเวลาการเก็บหนี้ที่คำนวณได้นานกว่าเงื่อนไขดังกล่าวมาก กิจการควรจะได้มีการตรวจสอบสาเหตุและดำเนินการแก้ไขต่อไป

$$\text{ระยะเวลาในการเก็บหนี้(วัน)} = \frac{365}{\text{อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้}}$$

2.2.2 อัตราหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ (Inventory Turnover) แสดงถึงจำนวนครั้งที่กิจการสามารถขายสินค้าคงเหลือออกไปได้ ซึ่งคำนวณได้จาก

$$\text{อัตราหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ(เท่า)} = \frac{\text{ต้นทุนขาย}}{\text{สินค้าคงเหลือถัวเฉลี่ย}}$$

$$\text{ระยะเวลาในการขาย(วัน)} = \frac{365}{\text{อัตราหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ}}$$

ในการตีความหมายของอัตราหมุนของสินค้าคงเหลือจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยสองประการที่ขัดแย้งกัน กิจการต้องการขายสินค้าให้ได้มากที่สุด ในขณะที่มีเงินทุนที่ต้องลงทุนในสินค้าคงเหลือต่ำที่สุด การเพิ่มขึ้นของอัตราหมุนเวียนของสินค้านี้ระหว่างงวด อาจหมายถึงกิจการสามารถทำกำไรได้มากขึ้นจากการลงทุนในสินค้าคงเหลือในทางตรงข้ามผู้บริหารกิจการไม่ต้องการให้มีสินค้าคงเหลือในมือน้อยเกินไป จนอาจทำให้สินค้าขาดมือ การเพิ่มขึ้นของอัตราหมุนเวียนของสินค้าในกรณีหลังนี้ อาจหมายถึงการสูญเสียลูกค้า และส่งผลในทางลบต่อกำไรที่เพิ่มขึ้นจากการลดการลงทุนในสินค้าคงเหลือ กิจการต้องตัดสินใจเกี่ยวกับความสมดุลของระดับสินค้าคงเหลือที่ควรจะมีและอัตราหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ

การคำนวณอัตราหมุนเวียนของสินค้าอาจใช้ยอดขายหารด้วยสินค้าคงเหลือถัวเฉลี่ย ซึ่งถ้าราคาขายค่อนข้างคงที่เมื่อเทียบกับต้นทุนขาย วิธีการทั้งสองจะระบุถึงแนวโน้มของการถือสินค้าไว้ในมือในทิศทางเดียวกัน แต่การใช้ยอดขายเป็นตัวตั้งจะไม่เหมาะสมหากต้องการทราบจำนวนวันถัวเฉลี่ยที่กิจการถือสินค้าไว้ในมือก่อนที่จะขายออกไป

2.3 อัตราส่วนสภาพคล่อง (Current Ratio) แสดงถึงความสามารถของกิจการที่จะชำระหนี้ระยะสั้นจากสินทรัพย์หมุนเวียนที่มีอยู่ ซึ่งคำนวณได้จาก

$$\text{อัตราส่วนสภาพคล่อง(เท่า)} = \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}}$$

โดยทั่วไป สินทรัพย์หมุนเวียนควรสูงกว่าหนี้สินหมุนเวียน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในอัตราส่วนนี้อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ หากถ้าอัตราส่วนสภาพคล่องสูงกว่า 1:1 การเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนในจำนวนที่เท่ากัน เช่น ซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อ มีผลให้อัตราส่วนสภาพคล่องลดลงในขณะที่การลดลงด้วยจำนวนที่เท่ากัน มีผลให้อัตราส่วนสภาพคล่องเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ กิจการยังอาจตกแต่งอัตราส่วนนี้ได้ ทำให้ ณ วันสิ้นงวด กิจการมีอัตราส่วนสภาพคล่องที่สูงกว่าอัตราเฉลี่ยหรืออัตราปกติระหว่างปี เช่น การเลื่อนเวลาการซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อในตอนปลายปีออกไปเป็นต้นปีหน้า หรือการเก็บเงินจากลูกค้าหนี้กรรมการบริษัทซึ่งจัดเป็นสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนและใช้เงินที่ได้รับเพื่อชำระหนี้สินระยะสั้นการทำเช่นนี้ทำให้กิจการมีอัตราส่วนสภาพคล่องที่ดีตามที่ต้องการได้

2.4 อัตราหมุนเวียนของเจ้าหนี้ (Accounts Payable Turnover) แสดงถึงความรวดเร็วในการที่กิจการสามารถจ่ายชำระเจ้าหนี้ ซึ่งคำนวณได้จาก

$$\text{อัตราหมุนเวียนของเจ้าหนี้(เท่า)} = \frac{\text{ซื้อสุทธิ}}{\text{เจ้าหนี้ถัวเฉลี่ย}}$$

$$\text{ระยะเวลาในการจ่ายหนี้(วัน)} = \frac{365}{\text{อัตราหมุนเวียนของเจ้าหนี้(เท่า)}}$$

 อัตราหมุนเวียนของเจ้าหนี้

2.5 อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt to Equity Ratio) โดยปกติอัตราส่วนหนี้สินหากมีค่าสูง โอกาสที่กิจการจะไม่สามารถจ่ายดอกเบี้ยและเงินต้นในอนาคตจะสูงตามไปด้วย กิจการต้องตัดสินใจถึงจำนวนเงินทุนที่กิจการควรกู้ยืม ซึ่งหมายถึงความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องที่กิจการจะสามารถรับได้ เงินทุนที่ได้มาจากการกู้ยืมหรือจากการออกจำหน่ายหุ้นกู้มักจะมีต้นทุนดอกเบี้ยที่ต่ำแต่ในขณะเดียวกัน ก็จะต้องจ่ายเงินเป็นงวดๆ ที่แน่นอน ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงของการชำระหนี้ไม่ได้ ในการประเมินอัตราส่วนหนี้สินจะต้องพิจารณาว่าหากกำไรและกระแสเงินสดจากการดำเนินงานมีเพียงพอแม้ว่าอัตราส่วนหนี้สินสูงกว่าเกณฑ์ทั่วไปก็อาจยอมรับได้

$$\text{อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (เท่า)} = \frac{\text{หนี้สินระยะสั้น} + \text{หนี้สินระยะยาว}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}}$$

2.2 การทบทวนวรรณกรรม

2.2.1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ภคณี อริยะ (2547) ศึกษาการตกแต่งงบการเงินที่มีผลกระทบต่อคุณภาพกำไรของกลุ่มสถาบันการเงินที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูลงบการเงินระยะเวลา 3 ปีจากรายงานประจำปีตั้งแต่ปี 2544 ถึงปี 2546 ของกลุ่มเงินทุนหลักทรัพย์และธนาคารพาณิชย์ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 1 บริษัท และใช้นามสมมติหลักเกณฑ์ที่ใช้ประเมินการตกแต่งงบการเงินที่มีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร คือ พิจารณาความถูกต้องของการแสดงผลค่าจากงบการเงินในส่วนของการรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต งบดุล งบกำไรขาดทุน งบแสดงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้น งบกระแสเงินสด และหมายเหตุประกอบงบการเงิน และประเมินผลกระทบของนโยบายการบัญชีที่กิจการใช้คู่ที่มีผลต่อคุณภาพกำไร ใช้การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน และการวัดค่าความแปรปรวนและความเสี่ยง จากการศึกษาพบว่า การตกแต่งงบการเงินของกลุ่มสถาบันการเงินที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร โดยทำให้กำไรที่นำเสนอผ่านทางงบการเงินเป็นกำไรที่ไม่สามารถแสดงฐานะที่แท้จริงทางเศรษฐกิจ และไม่เพียงพอต่อการนำมาเป็นข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในการลงทุน และไม่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่ายเพื่อการนำไปชำระหนี้หรือนำไปลงทุนต่อได้ เนื่องจากกิจการขาดสภาพคล่องทางการเงิน

ไพบุลย์ รอบคอบ (2546) ศึกษาถึงการวิเคราะห์คุณภาพกำไรของธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยศึกษาจากรายงานผู้สอบบัญชี งบการเงิน

หมายเหตุประกอบงบการเงินของธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 2 กิจการ โดยแบ่งขนาดของกิจการออกเป็น 2 ประเภท ตามหลักเกณฑ์ของกรมสรรพากร ปี พ.ศ. 2543 คือ กิจการที่มีรายได้รวมตั้งแต่ 500 ล้านบาทขึ้นไป จัดเป็นกิจการขนาดใหญ่ และกิจการที่มีรายได้ต่ำกว่า 500 ล้านบาทจัดเป็นกิจการขนาดเล็ก ผลการศึกษาพบว่า ระหว่างปี พ.ศ. 2544 – 2545 จากหมายเหตุประกอบงบการเงินที่ทางบริษัท ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ นำเสนอต่อผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น บุคคลและองค์กรภายนอกมีผลประกอบการที่มีแนวโน้มดีขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงชื่อเสียงและความเชื่อมั่นให้แก่เจ้าหนี้ และลูกค้าที่ต้องการซื้ออสังหาริมทรัพย์ หรือหุ้นของธุรกิจ รวมทั้งแสดงให้เห็นภาพของฐานะทางการเงิน ผลการดำเนินงานของบริษัท และข้อมูลทางการเงินเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการบริหารงานของกิจการ เพื่อระดมทุนจากผู้ถือหุ้น และนักลงทุนทั่วไป จากการศึกษาคุณภาพกำไรของธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ พบว่าส่วนใหญ่มีแนวโน้มของคุณภาพกำไรที่ดี และเป็นคุณภาพกำไรที่แท้จริง และมาจากการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งพบว่าบริษัทที่มีขนาดใหญ่ จะมีคุณภาพกำไรที่ดีกว่าบริษัทขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากการดำเนินงานที่จะสามารถนำไปชำระหนี้สิน นำไปลงทุนกลับไปในตลาดหลักทรัพย์ หรือนำไปจ่ายเงินปันผลได้ดีกว่าบริษัทขนาดเล็ก ความแปรปรวนของความเสี่ยงน้อยกว่าบริษัทขนาดเล็ก บริษัทขนาดใหญ่ยังมีความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ยได้ดีกว่าบริษัทขนาดเล็ก แต่ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเงินบัญชีบริษัทขนาดเล็ก ดำเนินนโยบายทางการเงินบัญชีที่รัดกุมมากกว่าบริษัทใหญ่

สรรพพงศ์ ลิ้มปรีธารังกุล (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพกำไรของธุรกิจกับการตกแต่งงบการเงินที่มีผลกระทบต่อคุณภาพกำไรพบว่าในช่วงปลายปี 2544 บริษัทชั้นนำมากมายในสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาจนต้องปิดกิจการหรือล้มละลาย เช่น บริษัท เอนรอน เวิลด์คอม ที่ทำรายงานทางการเงินเป็นเท็จ จนส่งผลกระทบต่อตลาดหุ้นทั่วโลกตกต่ำในวันพฤหัสบดีที่ 26 มิถุนายน 2545 ผลกระทบดังกล่าวได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ตั้งแต่เรื่องระบบการควบคุมภายใน ระบบบัญชีจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีภายนอก และหลักธรรมาภิบาล(Good Governance) ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นสามารถนำไปเชื่อมโยงกับ 2 เรื่อง คือ การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) และคุณภาพกำไร (Quality of Earning) ดังนั้นการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินต่อคุณภาพกำไร ผู้ใช้งบการเงินต้องมีวิธีการพิจารณาที่ลึกกว่าในอดีตในการอ่านตัวเลขทางการเงินโดยพิจารณาคุณภาพของตัวเลขที่กำลังตีความด้วยว่ามีคุณภาพที่แท้จริงหรือไม่ หรือมาจากการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินจะมีผลทำให้กำไร และตัวเลขทางการเงินที่กิจการนำเสนอไม่มีคุณภาพเพราะไม่ได้เป็นผลประกอบการจริง หรือไม่ได้เป็นกำไรแท้จริงในการ

ดำเนินงานปกติ ซึ่งกำไรนี้จะไม่เกิดขึ้นต่อไปอย่างมั่นคงในอนาคต และไม่สามารถจ่ายเงินปันผลแก่ผู้ถือหุ้นได้ในระยะยาวในอนาคต การที่จะทราบว่ากำไรหรือผลการดำเนินงานมีคุณภาพหรือไม่นั้น ให้ประเมินคุณภาพกำไรจาก 3 ด้าน คือ

1. พิจารณาด้านงบดุล ในด้านการแสดงมูลค่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับมูลค่าสินทรัพย์หรือหนี้สิน ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายรัฐบาล อุตสาหกรรม หรือนโยบายของบริษัทเอง พิจารณาความเสี่ยงของสินทรัพย์แต่ละรายการ สินทรัพย์ที่อยู่ในสภาพที่จะขายได้

2. พิจารณาจากงบกำไรขาดทุน ในด้านของรายได้เกิดจากรูขุมทรัพย์หลักของบริษัทและมาจากหลักความระมัดระวังทางการบัญชี ความถูกต้องและน่าเชื่อถือจากการใช้หลักประมาณการ ความเสี่ยงของธุรกิจต่อรายได้ในอนาคต รายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการตั้งค่าง่ายเหมาะสมและรายได้รอดตัดบัญชีอย่างเหมาะสม

3. พิจารณาโครงสร้างทางการเงิน ในด้านอัตราส่วนตัวเลขทางการเงินต่างๆ ความสอดคล้องของอัตราส่วนทางการเงินที่เหมาะสมในทุกๆด้าน

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตงบการเงินบางประการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร ได้แก่ มีรายได้ที่เข้าใจยากต้องอธิบายยืดเยื้อ หรือพยายามสร้างตัวเลขผลกำไรทางบัญชี (Creative Accounting) รายงานของผู้สอบบัญชียาวผิดปกติ มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายบัญชีอย่างไม่สมเหตุสมผล มีการขายสินทรัพย์บริษัทเพื่อสร้างการเติบโตของกำไรสุทธิ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัญชีลูกหนี้ หรือรายได้รอดการตัดบัญชีอย่างผิดปกติ หนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างผิดปกติ โดยเฉพาะหนี้เงินกู้ระยะสั้นแสดงถึงปัญหาทุนหมุนเวียน และกำไรเพิ่มขึ้นจากการลดลงของรายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับอนาคตของกิจการ เป็นต้น

วิชษฐ์ ไรจน์สุกาญจน และ ศิลปพร ศรีจันทร์เพชร (2539) ได้นำเสนอบทความที่กล่าวถึงความจำเป็นในการใช้วิจารณ์เชิงผู้ประกอบวิชาชีพอย่างระมัดระวังต่อสัญญาเดือนกัณฑ์ที่เกิดขึ้นกับกิจการที่ผู้สอบบัญชีรับตรวจสอบ เพื่อแสดงความเห็นในเรื่องของความถูกต้องตามที่ควรของงบการเงิน ทำให้ผู้สอบบัญชีต้องเผชิญความเสี่ยงหลายรูปแบบ ดังนั้น การวิเคราะห์ความเสี่ยงในการตรวจสอบจึงได้รับความสนใจมากขึ้นจากผู้สอบบัญชีในปัจจุบัน สัญญาเดือนกัณฑ์หลายประการที่เกิดขึ้นจากลูกค้านับว่าเป็นตัวบ่งชี้ให้ผู้สอบบัญชีต้องระมัดระวังในการตรวจสอบ อาทิ เช่น ลูกค้านอยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังตกต่ำเรื่อยๆ อาจส่งผลให้มีแรงกดดันต่อฝ่ายบริหาร เช่น หน่วยงานที่อยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังล้มเหลว หรือขาดเงินทุนที่ดำเนินกิจการ มีผลให้ผู้บริหารจัดทำงบการเงินที่แสดงข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือกิจการของลูกค้านั้นมีเจ้าหนี้การค้าต่างประเทศเป็นส่วนมาก และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศผันผวน ผู้สอบบัญชีก็ต้องระวังในเรื่องการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ เป็นต้น สัญญาเดือนกัณฑ์ดังกล่าวเป็นแค่ตัวอย่างที่อาจ

ส่งผลให้งบการเงินอาจผิดพลาด ผู้สอบบัญชีต้องให้ความสนใจสัญญาณเตือนภัยเหล่านี้ และต้องแน่ใจด้วยว่าผู้ช่วยที่มีประสบการณ์น้อยมีความคุ้นเคย และสามารถจัดการข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น สำหรับรายการที่มีสัญญาณเตือน หรือมีความเสี่ยงสูง ผู้สอบบัญชีอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบ เวลาที่ทำการตรวจสอบ กำหนดปริมาณการทดสอบ และขยายขอบเขตของการทดสอบให้กว้างขวางกว่ากรณีปกติ นอกเหนือไปจากความรู้ทางด้านบัญชีและการสอบบัญชีแล้ว ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องเข้าใจในเรื่องความเสี่ยง ธุรกิจการค้า ภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ นโยบาย และระบบการควบคุมภายในที่ถูกค้ำมืออยู่ รวมถึงทัศนคติและท่าทีของฝ่ายบริหาร ในการที่จะแสดงงบการเงินให้ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองกันทั่วไปหรือไม่

ศิลปิน ศรีจันทเพช (2540) ได้กล่าวถึงความเสี่ยงในมุมมองของผู้สอบบัญชีว่า ในการปฏิบัติงานตรวจสอบงบการเงินนั้น ผู้สอบบัญชีจะต้องเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องความเสี่ยงประเภทต่างๆ และต้องให้ความสำคัญในการประเมินความเสี่ยงมากขึ้นในทุกขั้นตอนของการตรวจสอบ ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานวิชาชีพสอบบัญชี หมายความว่าโอกาสที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่องบการเงินผิดพลาด อันเป็นผลมาจากการปฏิบัติงานตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดของรายการ และข้อมูลที่มีสาระสำคัญบางรายการที่มีผลโดยรวมต่องบการเงิน ผู้สอบบัญชีจึงต้องมีความระมัดระวัง และวิเคราะห์ความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานสอบบัญชี และต้องวางแผน ตลอดจนปฏิบัติงานตรวจสอบความเหมาะสมกับความเสี่ยงนั้นๆ เพื่อให้รายการทางการเงินแสดงข้อมูลที่เชื่อถือได้ และเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้ใช้งบการเงิน โดยผู้สอบบัญชีที่มีประสบการณ์และความชำนาญต่างก็ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบ เพราะมีความเสี่ยงแฝงอยู่ ซึ่งผู้สอบบัญชีจะพยายามจัดการให้ความเสี่ยงในการสอบบัญชีอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (Acceptable Audit Risk) ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถทำให้ความเสี่ยงอยู่ในระดับต่ำสุด (Zero Risk) หรือกำจัดความเสี่ยงให้หมดไปได้ก็ตาม ดังนั้น ผู้สอบบัญชีจะต้องวางแผนการตรวจสอบ เพื่อให้ความเสี่ยงในการสอบบัญชีอยู่ในระดับต่ำสุดที่ยอมรับได้ ผู้สอบบัญชีจึงต้องพิจารณาเน้นไปที่การจำกัดความเสี่ยงที่เกิดจากการตรวจสอบไม่พบข้อผิดพลาดที่มีสาระสำคัญ (Detection Risk) ให้อยู่ในระดับที่ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ เพื่อจะได้แสดงความเห็นต่องบการเงินได้

นอกจากนี้ ในการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีจะต้องมีการพิจารณาถึง ความมีสาระสำคัญของแต่ละรายการด้วย เนื่องจากความเสี่ยงมีความสัมพันธ์ต่อความมีสาระสำคัญ กล่าวคือ รายการที่มีสาระสำคัญสูงกว่ารายการที่มีสาระสำคัญต่ำ การพิจารณาว่า เรื่องใดมีสาระสำคัญหรือไม่ ต้องอาศัยดุลยพินิจอย่างผู้เชี่ยวชาญทางวิชาชีพ (Professional Judgement) ซึ่งการพิจารณาความมีสาระสำคัญ ควรกระทำในขั้นตอนการวางแผนการตรวจสอบ ขณะที่ทำการ

ตรวจสอบ และในขั้นตอนการประเมิน และสรุปผลสิ่งที่พบจากการตรวจสอบ การพิจารณา
ความสำคัญมากกว่าการตรวจสอบเรื่องไม่สำคัญ และยังช่วยให้สามารถกำหนดวิธีการตรวจสอบ
ซึ่งเหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved